

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXV. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1895. Február 7.

6. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY ÍVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendőek: *Külmagyarutca 9. sz.*

A munka folytatása.

IV.

(Befejező közlemény.)

Nincs e lapnak egyetlen egy olvasója, a ki e cikkek feliratából mindjárt az első pillanatban ki ne találta volna, hogy az «Egyházkerületi Papi Értekezlet»-ről van szó. Valóban, arról van szó. A mit eddig beszéltem, csak emlékezetben való felújítása, ismétlése annak az örök igazságnak, hogy buzgóság, lelkesedés, ideális magasságban álló férfiak példájának önzetlen, áldozatra kész követése nélkül, nagyot, szépet, magasztost teremteni, elérni, nem lehet. Mig ellenkezőleg, ha felfogni képesek vagyunk az eszményi célokat; halhatatlan részünk, ha felül emelkedik az elmulandókon; ha megtagadva önmagunkat, a köznek szolgálatába lépünk: egy új világ megteremtésének küszöbén állunk, melynek meglevése egyiránt dicsősége az égnek, a földnek. Van-e, lehet-e szebb dicsősége e darab földnek, melyet erdélyi részeknek nevezünk, és az égboltozatnak, mely felette elterül, mintha annak minden göröngye, bérce, sziklája annak lesz tanubizonysága, hogy volt mindig, és lesz mindig a felvilágosodásnak, az erkölcsi és polgári szabadságnak megvívhatatlan bástyája?

Tudom, hogy e szép kis országrészben minden felvilágosodott ember így gondolkozik. Ez nem monopoliuma születésnek, rangnak, felekezletnek, nemzetiségnek. Jog ez, melyet ha a maga fönségében átérezzük, fölemel; kötelesség, melynek teljesítését ha elmulasztjuk, lealáz, és megbélyegez. Ám, mindenki találhat kibuvó ajtót, mentésget, tán abszolúciót: minket, magyar kálvinista papokat semmi féle hatalom fel nem oldozhat a felelősség, az elítéltetés alól, ha ama magasztos célok nem csak hogy meg nem közelítettnek, de éppen veszélynek lesznek kitéve, ha ugyan nem végképpen kockáztatva visszahozhatatlanul.

A tizenkettedik órában bár, mikor a Szybilla könyvek utolsóját kínálja a végzet; de még mindig oly alapon indulhatunk a biztos sikerrel kecsegtető nemes feladat megoldásának: a protestáns hit és gondolkozás világtörténelmi jelentőségű munkájának és nemzeti magyar fajunk visszahódításának, megtartásának és növekedésének érdekében, hogy ha csak annyi eredményt mutatunk is fel, mint egy hajszálnak árnyéka, munkánk által már hálára köteleztük el a jövő századokat.

És itt senki se jártassa elméjét szertelenségeken. Gondoljon mindenki arra, hogy a természetben minden porszemnek megvan a maga rendeltetése, és ha az túl vágyik a maga körén, kilépve önmagából, megbontotta a világrendet. A ki «erejénél többet mer», nem fog elérni semmit, sőt vétkezik az örök törvények ellen. Kevesen vannak, kik arra hivatnak el, hogy milliók érdekében cselekedjenek: a mi sorsunk «szántani, vetni, s hagyni másnak az áldozatot.» Az óceán gályákat, úszó városokat hordoz hátán: a pataktól elég, ha éltető nedvet ad a rét virágainak. A nap életet oszt az egész mindenségnek, de az életet minden teremtés a maga módja szerint kell hogy felhasználja énekeljen a madár; a méh gyűjtsön mézet; szorgalmatoskodjék a hangya. Kit népek, országok kormányzására hívott el a gondviselés, bölcsességével örködjék népei felett. Kit családdal áldott meg az isten, hordozza szíven szereteteinek testi, erkölcsi, szellemi előhaladását. És így tovább. A kiket pedig pásztorokul adott, arra valók, «hogy megkeressék, és megtartsák, a mi elveszett vala» (Luk. 19. 10.) és «életüket adják a juhokért». (Ján. 10. 11.)

E világ szerint, e funkciók között beláthatatlan fokozatok, különbségek állanak fenn. A világegyetem örök rendje, és a lélek törvényei szerint pedig különbség egyáltalában nincs. A nagy és kicsiny, a mélység és magasság, a rút és szép emberi fogalmak csupán, változásnak alávetett

tünetmények, melyeknek mind fel kell olvadni abban az ideális célban: haladni a tökéletesség felé, és megközelíteni azt az által, hogy istentől nyert talentumainkat abban az állásban, abban a hivatásban használjuk fel isten nevének dicsőítésére, a melyet éppen elfoglalunk.

Hogy ha mindezek igazak, és Amen-ek, a mint-hogy azok: mi lehet a mi kötelességünk más, mint érezni szívünkben a mi gyülekezetünknek gondját; inspiráltatni magunkat, áthatva lenni a szépre, a magasztosra való törekvés által, és az idealizmus szárnyain mind magasabba emelkedve, rábeszélés, példaadás, önfeláldozás által minél többeket megnyerni, fogva vinni ama meggyőződésre, hogy egyesek megnyugvásukat, boldogságukat, individuális méltóságukat; népek, nemzetek fenmaradásukat, dicsőségüket csak úgy szerezhetik és tarthatják meg, ha törekszenek az evangyéliomi igazságokra, és megállanak a szabadságban.

Ugy van. Ezt predikáltuk mi eddig is magán-életünkben, iskoláinkban, templomainkban. Ez a szabad szellem, ez a protestantizmus világokat átalakító lelke szemben a vaksággal, a stábiliz-mussal, az ultramontán barbárizmussal, és azzal az emberi méltóságot megalázó törekvéssel szemben, hogy az ember rabszolga gyanánt térdet hajtson a csalhatatlan pápai abszolútizmus előtt. Predikálásunk nem volt hiábanvaló. Áldó hatása meglátszik a szivekben, az elmékben, a közéletben, Magyarország multjában és jelenében. A legmagasabb kléruson, és a legalantosabb hecc-káplánokon, meg az általuk elbolondított fanatikusokon kívül, ma barátunk minden felvilágosodott ember.

És ha ők üvöltének, vergődnek, ha féltik a zsiros koncot és hatalmat; ha érzik, hogy recsegnak, ropognak az oszlopok, melyekről azt hitték, hogy örökkévalók; ha ma-holnap meg kell hogy győződjenek, hogy e hazának nem is hű fiai, mert kezet fognak Magyarország kiengesztelhetetlen ellenségeivel: nó, akkor nekünk, kálvinista papoknak, kopott kabátokkal, anyagiakban szegényen, az ők millióikra nem sovárogyva, de Pál apostol lelkesedésével, istenbe vetett élő hittel és reménységgel még a házak fedeléről is hirdetniük kell az új idők megszületését, Magyarország állami egységét, jövő nagyságát, melynek fundamentoma a békesség, felvilágosodás, szabadság, és kérlelhetetlenül kiirtása mindannak, a mi ezekkel homlokegyenest ellenkezik.

Tettük ezt eddig is. Tennünk kell ezt ezután erősebb akarattal, elszánt meggyőződéssel abban

a dicsőséges tudatban, hogy az örök igazság a mi részünkben van, a diadalom, a jövő a miénk. A tudományban és felvilágosodásban előrehaladott mostani és a jövő század nem türheti el már sokáig, hogy a hazugság dobzódjék isten trónusán.

Hát, munkára vessétek kezeitöket. Az «Egyházkerületi Papi Értekezlet», mely oly biztató kilátással jelölte meg a születendő új idöket, eredményeket vár, követel. Ne szó maradjon csupán, mely hivalkodott; hanem tett legyen, mely tiszteletben részesül. Szép, jó, és illendő, elvégezni azt, a mire a hivatal kötelez; a mit azon túl teszünk jót, nemest: az már érdem. Az adminisztráció nehéz gondjait hordozni, kötelesség; lelkesedni az erkölcsi, a lelki javak megszerzésére való pásztorkodásban: az méltóság. Ezt az érdemet, ezt a méltóságot a ki megszerezte magának, nem csak a köznek tett szolgálatáért nó a jók tiszteletében, de megnó saját egyházának becsülésében és szeretetében is. Nem csak a ragályos betegségek terjednek; nem csak a kártékony gyom és dudva erőlködik, hogy uralmat nyerjen a szorgalom igyekezetén: megfogamszik, nó, kalászba szökken, és aratást ad a jó, az erkölcsi szép is; az egyházi, a társadalmi, polgári, hazafias erények is gyökeret vernek az olyan szivekben, melyek mellett apostoli buzgóság, és keresztyéni szeretet öröklik.

Ezt az apostoli buzgóságot, ezt a keresztyéni szeretetet hirdetem én szívemből, lelkemből, minden erőmből abban a meggyőződésben, hogy a kicsinyek, a gyöngék összetartása, vállvetett munkássága által nagy dolgok szülehetnek; és hirdetem azzal a lobogó fermentációval, melyet a protestantizmus által megváltandó ember jövő boldogsága és a szabadelvüségen fölépített Magyarország iránt soha el nem muló szeretetem adhatnak. «Pro Deo et patria!» Van-e, lehet-e szebb, magasztosabb zászló egy kálvinista papra nézve, mint az, melyről e szavak sugár-kévéje omlik alá, ragyogóvá téve a multat, bevilágítva a jövőbe? «In hoc signo vinces!» Minden egyéb látszat, hivalkodás; minden egyéb elmulik: e két szentségnek neve benyúlik az örökkévalóságba, és az érette való küzdelem az emberben levő isteni részt átadja a halhatatlanságnak.

Száz szónak is egy a vége.

Egyszerü «F ö l h i v á s t» akartam intézni azokhoz, kik a m. vásárhelyi «Egyházkerületi Papi Értekezlet» fontosságát, értékét honorálni, hajlandók voltak. Azokhoz, kik ott a szivek

összedobbanásában átéreztek azt a termékenyítő meleget, mely új, duzzadó életet képes előidézni egyházi viszonyainkban. Azokhoz, kik nem csak felfogni, de érezni is képesek annak a vészes támadásnak sulyát, melyet kérérlhetetlen ellen-ségeink mérni szándékoznak az erdélyi részek, a mi édes, szép, kicsi hazarészünk meggyöngült, de még mindig életre képes magyarságára: és fölhívás helyett, lett buzdító, lelkesítő beszéd; csata-kiáltás, trombiták zengése, hogy a ki igaz, hiv, mint egész ember álljon ama zászlók alá, melyeknél dicsőségesebbeket nem lengetett a szél e megszentelt földön, holott a lét és nem-lét kérdései vannak felerősakolva.

Fölkérem az espereseket, hogy kötelességeik teljesítésén t u l, ez ügy iránt érdeklődjenek egész melegséggel. Fölkérem az egyházmegyei Értekezletek elnökeit és minden egyes tagját, hogy buzgóságukat lankadni, ne engedjék. Felkérem minden egyes paptársamat, szeretett barátaimat, hogy egyházaikban, minden evang. ref. egyházban alkítsanak ilyen É r t e k e z l e t e k e t. Kezükben vannak az Alapszabályok. Magyarazzák meg a célt, és hogy minő csekély áldozattal lehetnek munkás, élő tagjai egy fönséges eszmének. Nem lehet az, hogy minden egyházban ne találkozzék egy néhány ember, ha kettő, ha egy, hogy kész szívvel ne álljon sorainkba, s részt ne követeljen magának abból a dicsőségből, mely az önzetlen munkásságot megilleti. Az így összeállított névsorokat az egyházmegyei Értekezletek elnökei, vagy az esperes urak küldjék be az «Egyházkerületi Papi Értekezelte» elnökségéhez apr. 1-ig, hogy a nyilvántartás és intézkedések zavartalanul megtörténhessenek, és előkészíthető legyen a folyó évi közgyűlés.

Békesség legyen velünk, közöttünk! Ohajtom, hogy beszédem ne lett légyen pusztában kiáltó szó.

Szász Gerő.

Előrehaladás.

Ez van fölírva zászlónkra. Ez korunk jelszava.

Századunk az eszmék harcának, a gondolatok szárnyra kelésének, a gőz és villany óriási vívmányainak öreg százada is halad, rohamosan halad előre, sirja felé.

A század végeig hátra levő néhány év, az idő végetlen tengeréből, csak egy csöppnyi merités, és ma-holnap üt az óra, midőn elröppen a végső jós szó is dermedt ajakin, és utolsót dobban századunk szive.

Ám, de a halál pillanatában egy hosszú új évszázad születik.

Meggondolva ezt, s megállva a mult határinál, lelkünk szemei előtt egy szebb, és jobb jövőndő tündéri képeit látjuk elvonulni, mert a századvégi khaoszából a magyar protestántizmus és kivált erdélyrészi református egyházkerületünk derengő hajnala tűnik felénk, hogy aztán, mint a világosság, és a diadalra jutott igazság fényes napja ragyogjon időtlen időig.

A szabad eszmék útát törtek, tért hódítottak. Az alkotmány oltalma alatt, a jogegyenlőség megvalósult. A felekezeti elválasztó falak egymásra omlanak, és nem sokára az a testvéri szeretet is megvalósul, a melyet Jézus hirdetett és tett a keresztyén vallás fundamentomául.

Az igazi liberálizmus legfogasabb kérdései a megoldás végső stádiumáig jutottak.

Hát, csak előre!

Ámde, a rohanó idő, és a haladó kor még annyi teendőt zúditott vállainkra, hogy azoknak elvégzéséhez teljes igyekezettel kell hozzá látnunk.

Ütött az óra, a midőn az ádáz testvéri harc, és az áldatlan belső villongás helyett egyesült erőre, vállvetett munkásságra van szükségünk.

Állam, egyház, iskola, és polgári társadalom nemes versenyre kelve, gyors léptekkel haladnak a békés fejlődés célhoz vezető útján.

És, hála az isteni gondviselésnek, megértük azt, hogy vezéreink buzgó munkássága, és kitartó küzdelme nem volt hiában való, mert ma már mi, magyar protestánsok sem vagyunk többé ennek az annyi honfi könnyel és vérrel áztatott édes anya-földnek csak megtürt, mostoha gyermekei. Megértük azt, hogy a magyar állam készséggel nyújtja felénk segítő jobbát, és nem csak k ér tőlünk vért és életet, hanem a d is valamit.

Az erdélyi református egyházközségek és különböző foku iskoláink, mint megannyi kisebb-nagyobb sajkák, lebegnek a tizenkilencedik század végének hullámozó felületén.

De, hisszük, hogy kipróbált kormányzóink rövid idő mulva biztos révparthoz vezérlik. Mintha az isteni gondviselés a legalkalmasabb időben predestinálta volna egyházkerületünknek főtiszt. püspökünket, a ki még eddig szerencsés és biztos kézzel kezdett mindenhez, s kinek korszakos alkotásairól a jövőndő fog hathatós tanubizonyosságot tenni.

És mintha az isteni végzés rendelte volna melléje nehéz munkájában erős támaszul azokat a kiválasztott férfiakat, királyi főpapokat, kik közül az elsőt apostoli királyunk bizalma is immár a magyar kormány élére állított.

Vajha, sikerülne a nagyszabású alkotásokra, mindnyájunk önzetlen támogatása mellett, minél előbb föltenni a legszebb koronát! Vessünk csak egy pillantást a közel mult vívmányaira.

Egy évtized lefolyása alatt templomaink egymás után épültek föl, vagy emelkedtek ki romjaikból, és hú órállók vannak az új állomásokon.

Egyházkerületünk köztisztviselői és a körlelkészek nem csak tisztességes javadalmazásban részesülnek, hanem öregségük idejére róluk, és halál esetére hozzátartozóikról is gondoskodni fognak.

Egyházközségeink, a papok és tanítók, ha reá vannak szorulva, nem csak a magunk által teremtett

és szépen kifejlődött országos közalpból, hanem az évi államsegélyből is rendszeres járandóságot kaphatnak, és ez által helyzetük tetemesen javult.

A gyülekezetek vezetői, iskolai előljáróságaink, sőt egyes híveink is fölbuzdulván a követésre méltó példaadás által, és megértvén a haladó kor intó szózatát is, áldozatot hoztak saját tisztviselőik sorsának javítása érdekében, avagy az olyan elsőrendű közös és egyetemes cél megvalósítása végett, a minő, például, Kolozsvártt, a tudomány-egyetemmel kapcsolatban megnyíló református theologia.

Igaz, hogy a kezdeményezés első szózata ez előtt húsz évvel hangzott el e lapok szerkesztője által (Prot. Közl. 1873. évfolyam, 1. 2. 3. 4. 5. számokban), de elvégre megvan, és a nem sokára fölavatott diszes csarnokban a jövő század számára fogják kiképezni papjelöltjeinket.

Az eszme fönségéhez és a fölmerült akadályokhoz mérve, a megvalósulásra két évtized rövid idő vala.

Egyházmegyénk célba vett (Csak megpendített. Szerk) széttagolása által ismét a haladásnak egy másik hatalmas tényezője, a munka-felosztás elve fog érvényre jutni.

A segéd-lelkészi intézmény életbeléptetése által pedig a papi pályára lépők számára nyitak meg a gyakorló iskolák.

Elemi iskolai tanítóink anyagi helyzetének javítása örvendetesen halad előre, és nyugdíjazási ügyeik rendezve vannak.

Felekezeti iskoláink ma már biztosan számíthatnak az állami segélyezésre, ha zörgetnek, és ha szükségük van arra, mert többé egyházi főhatóságunknak sincsen oka, a megszilárdult magyar állammal szemben, felekezeti érdekeink feltékeny védelmezésére. Zilahi, szászvárosi és sepsi-szent-görgyi kollegiumaink immár szerződésen alapuló állami segélyezésben részesülnek, mi által nem csak fennállásuk, hanem fölvirágzásuk is biztosítva van.

Nagy-Enyedi, m. vásárhelyi, székely-udvarhelyi, zilahi, szászvárosi és sepsi-szent-görgyi kollegiumaink helyiségei mind az utolsó évtized alatt bővültek ki; jó hírben álló kolozsvári kollegiumunk számára pedig most foly nagy buzgósággal és szép sikerrel az építési alap-gyűjtés.

Székely-Udvarhelyi kollegiumunk rendszeres évi állami segélyezésének ügye is immár dülőre jutott, mert egyházkerületi főgondnokunk, és főtiszt. püspökünk buzgó fáradozása folytán, a szerződés rövid idő múlva létre fog jőni, miután a magyar közokt. miniszterium, dr. Csiky Kálmán, műegyetemi tanár ur személyében e végre immár ki is küldötte a maga képviselőjét.

Ugy tudjuk, hogy nagy-enyedi és m. vásárhelyi gimnáziumaink állami segélyezésének kérdése is megpendült, és közeledik a megoldás felé.

Közoktatási kormányunk hálára kötelező és méltányló elismerésre érdemes kezdeményezése folytán, az 1894-ik évi 27-ik törvénycikk által a felekezeti tanárok nyugdíjazásáról, és hozzátartozóik ellátásáról gondoskodás történt, és a törvény életbe léptével eljött a jelentkezés ideje.

Kollegiumi előljáróságaink minden lehető megtettek arra nézve, hogy a közvetlen gondjaikra bizott

iskolák ne csak az elhelyezkedés, berendezés és fölszerelés dolgában, hanem a tanárok létszámára és javadalmasására is a kor színvonalára emelkedjenek, és a gazdagon dotált állami tanintézetekkel a versenyt kiállják.

És ezen törekvésekben egyházi főhatóságunk sem vonta meg hathatós támogatását, hanem készséggel nyújtott segítő jobbot, a midőn elment a lehetőség végső határáig, csak hogy a célt, tanügyünk színvonalának emelését előmozdítsa, és a már-már nem csak aggodalmat keltő, hanem éppen veszélylyel fenyegető tanárihiányt, a pályázati hirdetések meddőségét, és az alkalmazásban levők elpályázását megszüntesse.

El kell hát ismernünk, hogy egy rövid évtized alatt a tanügy terén is nagy az előrehaladás.

De, még se legyünk elbizakodottak, és ne ámitsuk magunkat azzal, hogy már minden seb begyógyult, és sohajtság sehonnan se hallszik; mert van ám a többi között kivált egy tátongó, és mélyen sajgó sebünk, és ez: egyházkerületünk falusi papjai többségének silány anyagi helyzete, és hozzátartozóik jövő sorsának bizonytalansága.

Nem rajzolom le egy szegényebb sorsu falusi papnépes családjának képét; hiszen, jól ismerjük azt mindnyájan, ha máshonnan nem, legalább a Csekme atyánkfia rajzaiból.

Tudjuk, érezzük, hogy helyzetükön segíteni kell, és pedig gyorsan kell segíteni; mert «bis dat, qui cito dat».

Ne csodálkozzunk hát, ha a falusi papság többsége zúgolódik, panaszol, vagy éppen haragszik is, s ha bár azt szokták mondani, hogy a ki haragszik, annak nincs igaza, mégis kénytelenek vagyunk, elismerni azt, hogy a falusi református papoknak igazuk van, mert a megélhetési viszonyok megnehezültek, a nyers-termények ára alább szállott, és mégis a pénz értéke csökkent, az igények pedig folyton fokozódnak, és mig ennek arányában minden polgári és állami köztisztviselői állás javadalmát emelik: addig a falusi papok nagy többségének terménybeli jövedelme nem hogy emelkednék, hanem szemlátomást apad. Ugy, hogy méltán rájuk illenek az irás ezen szavai: «A kinek van, annak adatik, a kinek nincs, attól a mije van, az is elvétetik.»

Hanem azért, mi mégis azt ajánljuk, hogy ők se haragudjanak, mert a harag ros tanács-adó, hanem inkább legyenek békeességesen türesek, mint a Jézus Krisztusnak jó vitézei.

Mert mi hisszük, hogy, isten segedelmével, ez a seb is begyógyul, mielőtt századunk aláhanyatlanék.

Mi tudjuk, hogy a papok anyagi helyzete az intéző férfiak szívéhez van forrva elválaszthatatlanul.

Mi hisszük, mert tudjuk, hogy főtiszt. püspökünknek most már bizonyára nincsen nagyobb gondja, mint éppen ez.

Tudjuk, hogy egyházkerületünk, sőt egyetemes protestáns egyházunk papi és világi vezérei teljes igyekezettel arra törekednek, hogy a papokat kiemeljék elviselhetetlen anyagi helyzetökből, és képesekké tegyék arra, hogy teljesen magasztos hivatásuknak élhessenek.

Mi hisszük, hogy egyházi életünk körében a századvégi korszakos alkotások története, hogy úgy mondjuk,

dolgozván ki, azt, szemben az aggodalmáskodó áramlatokkal, javaslatba hozta, keresztül vitte s erős kézzel a gyakorlatban is foganatosította: ez által az egyháznak mindennapi kenyere adván meg, megélhetésének szilárd alapot vetett.

Nem lankadó tevékenysége új alapot teremtett »torony-alap« címén, s az általa megindított gyűjtések jelentékenyen közelebb juttaták a megvalósuláshoz a gyergyói templom-építést is.

Gondnoksága alatt létesült az egyház bérlakosztálya, az egész épület átalakítása és megújítása, mit az egyház, minden segély nélkül, önjerejéből volt képes végrehajtani, ez a közel jövőben már oly jövedelmező forrássá válik, a miből kiváló alkotások szülehetnek.

Csak futólag említjük nagy áldozatkészségét, a melyet az egyház aranykönyvének minden lapjai hirdetnek; az egyházi élet minden mozzanatánál ott látjuk áldozó szívének annyi különböző formában való megnyilatkozását: az ő ajándék-bibliájából hirdettetik az Ige, az ő énekeskönyveiből zendül fel a zsoltár, az ő ajándékaról osztatik szét az urvacsorai életadó kenyér; a papi fizetésben az első pátronus, a kántori állást az ő segítsége tartja fenn; a theol. fakultásnál 1000 koronás alapítványa őrzi nevét s ő alatta erősült a gyámságra szoruló egyház annyira, hogy maga is 500 koronás alapot tehetett a szent cél érdekében.

És valahányszor az egyházas érzület fölkeléséről, a hit védelméről, újabb és újabb eredmények kivívásáról kellett gondoskodni, ott volt lélegző az ő szent lelkesültségben repdeső szíve, lánglobogású tüzével hevítve, magával ragadva a többi szíveket.

Nem általánosan magasztaló szavak ezek, hanem néven nevezett tettek, eredmények emlegetése, mert vele szemben senki nem szorul a megszokott érdem-hangoztatás formuláira.

Az egész egyház a szavakkal ki nem fejezhető, de annál igazabban érzett hálát és köszönetet fűzte a Baktsi Gáspár nevéhez s működéséhez, megválasztván örökös, tiszteletbeli tanácsosának, a mivel ismét nem kitüntetés, vagy jogokat akart neki adni, hanem csak önnön magát óhajtotta az egyház megtisztelni.

Meggyőződésünk, hogy őt ezután is mindig a legjobbak között fogjuk látni, hogy ő ezután is a csikmezei protestánsizmus igazi vezér-emberének marad.

Helyébe megválasztott, csaknem egyező akarattal, méltóságos Weér György, az egyház iránti mély szeretet embere, egy kiváló tehetségekkel felruházott férfiú, a ki mindazt átérti és érzi, hogy a csikmezei misszió gondnoki állása mire kötelez. Ha mindama terveket, miket maga előtt forgat, megvalósíthatja, mi áldhatjuk a gondviselést, hogy tengerszikkakint ostromolt egyházunknak ilyen fiakat adott.

TÁRCA.

Egyháztörténeti adalékok.

Adatok a kolozsvári ev. ref. egyházközség jegyzőkönyvéből.

A kolozsvári ev. ref. egyházközségnek 1689. július 10-ével kezdődő jegyzőkönyve, több évi lappangás után, előkerülvén, elhatároztam, hogy részint kivonatban, részint szöveg szerint, közlöm, 1711-től, mindazon adatokat, melyek Huszti András, Méhes Sámuel, Szilágyi Ferenc, Fekete Mihály és Szász Gerő munkáiban nincsenek felhasználva, vagy igen röviden vannak érintve. Részletes kívánok lenni, hogy a történetíró ne legyen kénytelen, ez adatok részletei iránt újabb kutatásokba fogni.

E jegyzőkönyvi adatok után és alapján következhetnek a levéltári adatok, melyeknek kiadásához bizonyosan segédkezet nyújtanak az egyházközség levéltárának egymásután következő őrjei. Így mód lesz arra, hogy egykor, e szép multu egyházközség történetét valaki alaposan és az egyházközséghez méltólag írja meg.

A külső templomot 1705-ben jó karba hozta az ekklezsia mind a városbeli, mind a hostátbeli kegyes adakozásokból. Ugy látszik, hogy a templomot ismét valami rongálás érte, mert 1714. június 3-án ismét arról szól a jkv. hogy a külső templom a városbeli és hostátbeli atyafiak kegyes adakozásából annyira megépült, hogy az istentisztelet megkezdődhetett. A konzistorium az itt való szolgálatra, ünnep és köznapokon, addig is, míg harmadik papot hozhatnak, egy jó erkölcsű, szép tudományú ifjat fogadott a kollegiumból, a kollegium érdemes contrascribáját Viski Pál urat. kinek fizetésül cantoronként rendelt 10 m. frtot, 20 véka búzát és 20 veder bort.

Ugyanazon külső templomban egy becsületes, arra alkalmatos deáknak cantorságára rendeltetett pénz cantoron-

ként 6 m. frt. és az első cantorra egy pár új csizma, melynek is fogvatkozás nélkül való kiszolgáltatása bízott Huszti Szabó Mihály ő kegyelmére.

Ugyanezen gyűlésen »A Tiszt. consistorium egyenlő akaratajából az ispotálybeli szegények között az isteni sz. szolgálatnak végben vitelére rendeltetett és kéz beadással állítottatott hidelvi Szűcs János, hogy ő kglme a Tiszt. praedikator urainktól approbáltatott közönséges szép könyörgését előttök buzgóságosan elolvassa, minden vasárnap is reggel illendő szép magyar praedikatiókat, estve egy részt ugy köznapokon is a Bibliából elolvasson, mindenekben pedig T. praedikator és ispotály atya uraimékkal egyet értsen.«

1715. jun. 23. Kovács Györgyné 50 m. frtot adományozott a templom számára.

1715. jul. 7. Az ekklesia 1715. január 1-én határozta el, hogy harmadik papnak meghívja Deáki József, deési papot. A főconsistorium nem akarta megengedni Deáki elhozatását, mert meg volt már marasztva. De július 7-re megérkezett az engedély.

Nemzetes Kurtány József uram ő kglme quartasi és malombirói hivataljától, esztendeje eltelvén, tisztességesen bucsuzék, a Tiszt. consistorium ő kglmét továbbra is marasztja, de helyes, ő kglmétől előadott okokra nézve, kén-telenítettik ő kglmét hivatalja mellől elbocsátani; azért unanimi consensu a szász natio részéről ezen hivatalra választaték és előállítaték Tiszt. Doctor Vizaknai György uram ő kglme; ő kglme mellé pedig segédül, a magyar natio részéről rendelteték, nemz. Szőlősi Gábor uram ő kglme, melyre Isten ő kegyelmeket mindketten segélye.

1715. okt. 20. A belső templomban való cántorságra beállítatik Viski Pál atyánkfia, eddig kollegiumunk érdemes seniora, kinek esztendőnként való fizetése leszen ez szerént: pénz fl. ung. 60, buza cub. maj. 10. bor urn. 85. Juxta

concl. vener. consist. 1700. die 28 Martii. (A hivatkozott jkvi pontból hiányzik a 85 veder bor).

1715. nov. 30. A mi kglmes urunknak VI. Károly császár urunk ő felségének kglméből jöve be beneficium pro annis 1714 és 1715. pénz, ugymint ung. fl. 3,200. háromezerkétszáz forint. Tiszt. salarista uraimék ő kglmek consolatiójára lőtt annak disiractiójáról, megegyezett akaratból a venerabili ministerio ejusdem ecclesiae curatoribus et praecipuis ecclesiae commembris illorum determinatio:

1. Hogy egészszen az a summa ne erogáltassék, hanem abból a collegium építésére, praeceptoroknak, mensualistáknak és Tiszt. Salarista uraiméknak ő kglmeknek egy cántorra való pénz, ugymint ung. fl. 845'50. nyolcszáznegyvenöt forint ötven pénzben hagyattassék. Jóllehet Isten ő felsége mostan quartas uram ő kglme kezibe adott anynyit, hogy remélhetnők csak abból is salarista uraimék ő kglmek a jövő esztendőre contentaltathatnak, annak felette az ő felsége beneficiumát is remélhetjük jövődre is.

Az abból megmaradott summa a felséges camera resolutiója szerént ad consolationem ministrorum, hogy senkinek panasza ne légyen, pro A. 1714. és 1715. a melyekre adattatott, kiosztassék.

3. Ha mi abból a summából fenn maradna, a régen szenvedő és restantiat hordozó személyeknek, nagytól fogva kicsinyig, restantiájoknak proportioja szerént kiadattassék és az erogatioja mindezeknek a curatorí könyvek seriesében beirattassék.

Praetores erant in hoc negotio:

Samuel Nemeti, Franciscus Soós, Petrus Csengeri, Matthaeus Baconi, Josephus Deáki.

Ex Ampliss. curatoribus:

Georgius Vizaknai, Josephus Kurtány. Ex ecclesiae praecipuis commembris et exactoribus Joannes Stencel, Gabriel Szőlösi, Michael Baranyai, Paulus Pataki, Joannes Bányai alias Szabó.

1717. nov. 17. Szilágyi András belső kántor atyánkfia maga fizetésének nevelése iránt instala a Tiszt. consistorium előtt, tetszik azért azt most, míg Isten jobb időt ad, így megállítani, hogy pénz fizetése légyen fl. ung. 60, buza 60 véka, bor 60 veder.

Anno 1720 15. Decembris.

A Tiszt. Consistorialis személyeknek száma nyolc érdemes személyeknek halála által nem kevéssé megcsonkított lévén, kívánta a ven. consistorium, hogy azon fogvatkozás más érdemes személyeknek választásával resarciáltassék, a mint hogy a következő nyolc személyek a tiszt. consistoriumnak tagjai közé incorporáltassanak: ugy mint Füzéri György, Kerekes Péter, Régeni József, Sárosi György, Kováts Szabó János, Ecsedi Sámuel, Katona Pál, Kováts György uraimék ő kglmek. kiket is tiszt. eclesiánknak hasznos szolgálatára, hogy az Isten sokáig egészségben éltesse, kívánjuk.

Tiszt. püspök, Sós Ferenc uram halálától fogva a szent ministerium részéről curatora nem lévén a ven. consistoriumnak, tetszett harmonico omnium consensu tiszt. tudós Baconi Máthé uramat ő kglmét pro Praeside választani. Hogy a jó Isten ő kglmét keresztény Ecclesiánknak javára és a jó rendnek megtartására egészséges testben sokáig éltesse, megedgyező szívvvel kívánjuk. Ugy a szász nátió részéről is a curator deficiálván, tiszt. Pataki Pál ur ő kglme

curatornak választatik, az Isten kedvezzen az ő kglme életének is azon ecclesiának hasznos szolgálatára. A harangok összevonattatása felől ekképpen decernált a v. consistorium, hogy a modo in posterum ha valakinek halottja esvén, kívánja, hogy mind a három harang összevonattassék, egy m. forintot deponállyon, ha pedig csak a két kisebbiket kívánja megvonattatni, ötven pénzt fizessen, ebbeli proventusból a harangozónak toties-quoties három három polturája leszen, a többit az ecclesia számára harangozó gazda uram percipiálván, a számadásnak idejekor azokról rationallyon. Quartas Szölösi Gábor uram ő kglme a felosztandó pénznek ládát csináltasson.

T. Huszti uram bucsuzván harangoztató gazdaságátul, megmarasztatik; item T. Huszti és Balla Péter uraimék által requiráltassanak T. Pater uraimék, hogy a monostori ecclesiának, mely a kolozsvári reformata ecclesiának filialisa, fundusán lakó szegény zsellér embereket mód kívül való porciózással, szerviciumokkal ne aggravállyák.

1721. janur 19.

Mínthogy ab antiquis semper temporibus a monostori ecclesia, (mely a kolozsvári keresztyén ecclesiának filialisa) az esztendőnként való taksát megemlített kolozsvári ecclesia tiszt. curatorinak kezekben szolgáltatta: ugy ennek utánna is senkinek ne adgya, hanem csak a megemlített tiszt. curatorok kezekbe administráltassa. Azok a kétszáz forintyai is a monostori ecclesiának, melyek a kolozsvári reformata ecclesiánál vannak, ugyanannak curája alatt legyenek tovább is és senkinek kezére ne devolváltassanak.

Dr. Török István.

Fölvívás.

«Szakács Mózes»-emlékalap létesítésére.

Alól írottak, mint tanítványai a mesternek, ki egész életét annyi évtizeden át csak is a köznek, s hazájának szentelé; ki növelé és oktató annak fiatal nemzedékét testben és lélekben; szolgálta egyházát, vallását csak keveseknek adatott erélyvel és kitartással; ki minden téren küzdött az igaz és nemes eszmékért, lelkesített és vezetett a közművelődésre, a míg csak szive utolsót dobana: e mester emléket akarjuk megörökíteni, s nevét az utókornak fentartani.

Ez okból fordulunk mindenek előtt volt tanítványaihoz, kik már csaknem az egész országban szétszólva, találhatók, megyénk, s főleg Háromszékvármegye fiaihoz, de általában összes ismerőseihez, hogy kegyes, bármily csekély adományaikkal, emléket megörökíteni segítsenek!

Emlékét első sorban azon helyen kívánjuk maradandóvá tenni, melyet lelke egész melegével igyekezett betölteni, a székely-udvarhelyi ev. ref. collegium tanárai sorában. E célból egy nevére szánt adomány-összeget szándékozánk letenni ezen főiskolánál, melynek kamatai a nemes tanulóifjak buzdítására szolgáljanak.

Másod sorban érdemes lenne, ha nyugvó helyét is emlékkövel örökíthetnők meg.

Becsés adományaitat kérjük az alattirottak valamelyikéhez küldeni.

Székely-Udvarhelytt, 1895. január 5.

Sebesi Ákos, Ugron János,
Dr. Mezey Ödön, Menyhárt András,
Dr. Nagy Samu, Dr. Kassai Albert.
Dr. Szabó Albert.

Különfélek.

= Öszinte örömmel értesülünk a felől, hogy székely-udvarhelyi ref. collegiumunk állami segélyezésének ügye, főtiszt püspökünk és a konvent támogatása következtében,

immár gyorsan halad a megoldás felé. Ugyanis, nevezett kollegiumunk előjáróságát a n. mélt. vallás- és közoktatásügyi miniszterium, a konventi elnökség útján, a felől értesítette, hogy a végleges szerződés megkötésére ngos. dr. Csiky Kálmán, műegyetemi tanár ur személyében kormány-képviselőt küldött, a ki e végett, egyházkerületi Igazg.-Tanácsunk megbízottjával együtt, még husvét előtt, oda érkezik. Sőt addig is kilátásba van helyezve, hogy a folyó évi állami költségvetésbe fölvett ez évi 2,000 frt. állami ideiglenes segély legalább is 4,000 frtra fog már ez évben pótoltatni, a rendelkezési alapból. Megnyugvással vesszük ezt az örvendetes hirt, mert a rendszeres állami segélyezés által ezen egyik legrégebb és jó hírű kollegiumunknak nem csak fenmaradása, hanem versenyképessége és tovább fejlődése is biztosítva lesz, és a Hargita aljába ültetett rózsabokor, ref. egyházkerületünk egyik féltett kincse, szeme fénye, élni és virágozni fog. A közbenjáróknak hálás köszönetet mondunk; a magyar közoktatásügyi kormányának gratulálunk ezen helyes intézkedésért; az udvarhelyi kollegiumnak pedig azt ohajtjuk, hogy éljen és viragozzék!

== **Debrecen nagy hírű lelkipásztora**, a heves-nagykunsági ref. egyházmegye volt esperese, Könyves-Tóth Mihály, folyó hó 4-én. élete 86-ik évében meghalt. Lapunk zártakor vesszük a szomorú hirt, mely széles körökben fog őszinte, benső bánatot okozni. Példányképe egy igaz, egyszerű embernek, a hitében erős kávinista predikátornak, a törhetetlen magyar hazafinak, ki kész volt, hazájáért megtenni mindent, a mi a törvényekkel megegyezett; eltűnni mindent, mit a törvényeken elkövetett méltatlanság magának megengedett: de arra képes nem volt, hogy lealkudjék egy szemernyit hitéből, meggyőződéséből, magyar hazafi voltából, e megszentelt földnek szeretetéből. Lesz alkalmunk, bővebben is megemlékezni e kiváló férfiú életéről, mely mindigre követendő marad a jók, a hivek, az igazak számára. Áldás, és béke lengjen hamvai felett!

== **Az új belügyminiszter, Percel Dezső**, Bonyhádon tartott programbeszédében kijelentette, hogy az állami anyakönyvek vezetését folyó évi szeptember elsején kezdi meg, a polgári házasságot pedig decemberben léptetik életbe. Egyszersmind jelezte azt is, hogy az anyakönyvek vezetésére a tanítókat is ohajtja alkalmazni, és e tekintetben érintkezésbe is lépett a kultuszminiszterrel annak lehetővé tétele érdekében, a mennyiben eddig a tanítók közhivatalt nem viselhettek. Igen természetes, hogy itt csak állami tanítókról van és lehet szó; mert ha a papok egyáltalában nem alkalmazhatók ily állami szolgáltatások teljesítésére, annál kevésbé lehetnek a felekezeti tanítók.

== **Lélekemelő ünnepélynek** voltak tanui január hó

28-án a pacali, régi ev. ref. templomban. Ugyanis, az egyház hívei egy új taggal szaporodtak, a mennyiben Kracsmer Sándor, margittai róm. kath. kántor-tanító az ev. ref. vallásra térve át, a pacali egyház kebelébe lépett. A templom egészen megtelt, vallás különbség nélkül, ünneplő és buzgó közönséggel, kik ez alkalommal is hallani akarták szeretett lelkészüknek, tiszt. Nagy Zsigmond urnak az új egyháztaghoz intézett szónoklatát. Lelkész ur szép beszéddel ismertette e lépése fontosságát, s feltétlenül a szokásos konfirmáló kérdéseket, feladta egyházi új hívének és tanúinak az uri szent vacsorát. Ezen ünnepélyes aktus befejezése után, a lelkész a nála szokásos, nagy hatást keltő beszéddel üdvözölte és fogadta Kracsmer urat, mint most már egyháza tagját, s ajánlotta őt a gyülekezet tagjainak atyafiságos szeretetébe. Az ünnepélyt lelkész imája és a gyülekezet buzgó éneke zárta be.

== **Ferenci Bernát, miskolci könyvtáros** kiadásában megjelent s minden hazai könyvkereskedésben kapható Gyöngyössi Sámuel köznapi imák, templomi használatra, tekintettel az évszakokra. Ára fekete vászonkötésben 3 frt. Diszkötésben aranyvágással 4 frt. A könyv árának postautalványon való beküldése után bérmentve küldetik meg.

== **A mint a debreceni Prot. Lapban** olvassuk, Tóth Sámuel ismét derék munkát végzett. Összeállította a tiszántúli egyházkerület jegyzőkönyveinek «Betűrendes Tárgymutatóját» 1880 - 1893-ig. Ez ugyan alig másfél decennium, de a példa statuuálva van. Milyen szép lenne, ha a mi Ig.-Tanácsunk is megkezdtené e munkát, mondjuk, azon időtől fogva, hogy egyházkerületünk alkotmányos szervezete életbe lépett!

== **Szives köszönet** Szász-Ludvégi ev. ref. egyház előjárósága, folyó hó 19-én az iskola és olvasókör javára tarisnyás táncvigalmat rendezett, melyet az iskolás gyermekek és az egyház 24 énekes tagjából alakított dalkör, a Himmusznek három hangu élénklésével nyitott meg. A mely alkalommal a helyi birtokos urak, látván híveinknek egyházunk iránti hű ragaszkodását, szeretetét s ennek minél virágzóbbá tétele körüli fáradozását: sziveskedtek, nem sok, de őszinte jó indulattal célunk elérhetése végett minket segíteni, és pedig: tkt. Farkas József 1 frt. Szóts Alkért 1 frt. Pap Lajos, ev. ref. pap, 1 frt. Benkő Ferenc id. 1 frt. 40 kr. Benkő Ferenc ifj. 2 frt. Eltető János, gazdatiszt 40 kr. Karsai Gyula, gépész 50 kr. Nagy György 1 frt. 50 kr. Ezen összeg a néptől befolyt páronkinti 40 krajcáros díjakkal együtt 27 frt. 90 krt. tett ki, melyből leszámítva az összesen 6 frt. 40 kr. költséget, maradt tiszta jövedelem 21 frt. 50 kr. melynek további gyümölcsötéséről gondoskodva lett. A mint említém, nem sok, de a mit egy gyülekezetnek nemes célja elérhetésére tiszta szívből, őszinte jó akaratból áldozunk, az még szokta teremni a maga jó gyümölcsét, melyért is fogadják a nemesszivű adakozók magam és kicsi edyházközségünk nevében szives köszönetünket. Szász-Ludvég, 1895. január 25-én. Nagy György, ev. ref. lévita-tanító.

HIVATALOS RÉSZ.

241—1895. HIRDETMÉNYES IDÉZÉS VÁLÓPERBE.

Melynek erejénél fogva Szabó Mária, szilágy-nagyfalusi lakos, házastársát, m. valkói Luca Ferencet, ki őt ezelőtt öt évvel hűtelenül elhagyta s azon idő óta hollétéről mit sem tud, idézteti, hogy a mai naptól számítva hat hónap alatt a szilágy-szolnoki ev. ref. egyházmegye házassági törvényszéke előtt jelenjék meg; mert meg nem jelenése esetében is, ellene indítandó válókeresetét tárgyalatni és le fogja járattni.

A szilágy-szolnoki ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalól.

Zoványon, 1895. január 31.

Viski Pál,
ev reform. esperes.

99—1895 HIRDETMÉNYES IDÉZÉS VÁLÓPERBE.

Széki Róza, küküllővári születésű és lakos, n. enyedi születésű házastársát, Csiki Józsefet, ki őt ezelőtt négy évvel hűtelenül elhagyta, s ezen idő óta sem tartózkodási helyéről,

sem életben létéről tudomása nincs, ezen el hirdetményesen idézteti, mától számítandó hat hónap alatt, a küküllői ev. ref. egyházmegye házassági törvényszéke előtt megjelenésre, azon figyelmeztetéssel, hogy akár jelenik meg, akár nem, a hat hó leteltével, nevezett házassági törvényszék előtt válókeresetét megindítja és le fogja járattni.

V. Gálfalva, 1895. január 30-án. Kovács Elek,
evang. reform. esperes.

33—1895.

FELHIVÁS.

A deési egyházmegye t. lelkészeihez.

A f. évi orsz. közalap-íveket s a múlt évi hátralékokat f. hó 15-ig kérem beküldeni.

A közalapkezelőtől.

Esztény, 1895. febr. 1-én.

Pataky Gábor,
körlelkész.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXV. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1895. Február 14.

7. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY ÍVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Br. Bánffy Dezső köszönő levele az Igazgató-Tanácsához.

Mélyen tisztelt Igazgató-Tanács!

Szivem mélyéből köszönöm azokat a meleg hangu üdvözlő sorokat, melyeket ő Felsége által a magyar kormány élére történt meghívásom alkalmából, a mélyen tisztelt Igazgató-Tanács folyó hó 17-én, 186. szám alatt szives volt hozzám intézni.

A szeretetnek és ragaszkodásnak egyházam hű tanácsadói részéről személyem irányában megnyilatkozott ezen újabb kifejezése az igaz öröm jól eső érzetével töltötte el szívemet, s erőimnek újabb tápot nyújtott arra, hogy a reám váró nehéz feladatok lelkiismeretes teljesítése mellett, egyházunk javát és érdekeit tehetségem szerint előmozdítsam. És ha a közügyek más terén kifejtendő fokozottabb tevékenységem némileg mégis gátolna abban, hogy egyházunk ügyeinek intézésében mindenkor és közvetlenül tényleges részt vehessek: biztosíthatom a tisztelt Igazgató-Tanácsot, hogy bölcs működését mindenkor érdeklődő figyelemmel fogom kísélni, és örömmel emlékezem meg önkörműl, kiknek üdvös tevékenységére a gondviselés áldását kérem.

A megtisztelő szives szerencse-kívánatokért újból is őszinte köszönetet mondva, fogadja a mélyen tisztelt Igazgató-Tanács, s annak minden egyes tagja nagyrabecsülésem kifejezését.

Budapesten, 1895. évi január hó 24-én.

Br. Bánffy Dezső.

Theologia, vagy theologiák?

Tehát, csakugyan való. A miről sugva-búgva lehetett itt-ott hallani; a mit egyszer-kétszer publikálni is megpróbált a «Rövid hírek» rovata, de a miknek ép elmével és romlatlan szívvel mi mind nem adhattunk hitelt: tehát, csakugyan való. Nagy-Enyed háborúra készül. Nagy-Enyeden kiadták a

parancsot: tömjétek be a réseket, árbocra a vitorlával, készülődés, és befűtés, teljes gőzerővel.

Nem helyeselhető, de a célzat is érthetetlen benne, hogy a szépen fejlődésnek indult béke édes gyermek-álmát ismét hadi kiáltás zavarja fel. Hát, évek során keresztül, ádáz harcokban, nem dőlt el már az ügy? Nem nyilatkozott meg eléggé az egyházkerület akarata; nem jelölte ki a célt az országos kálvini egyház egyeteme; s a haladó kor kiáltása előtt lehetnek-e még siketek a fülek?

Igen, az egyházkerület kimondotta, hogy a nagy-enyedi Bethlen-kollégium alapjainak érintetlen hagyása mellett is, theologiai akadémiáját Kolozsvártt fogja felállítani. Ez nem azt jelenti, hogy két papnövelő intézetre lesz szüksége ez után: egy vidékire és egy városira. Ez azt jelenti, hogy a jövő papjainak képzésére sokkal megfelelőbb helynek ítéltetvén Kolozsvár városa, ennek folytán az egyházkerület 1895-től fogva ott fogja papjait növelni. S a kik ezzel ellenkező törekvésükben fenn akarnak tartani egy második, egy verseny-theológiát, ha semmi egyéb kárt nem okoznának is, annyit bizonyára okoznak, hogy jelentékeny erőt képező közvagyonot fecsérelnék el oly célok érdekében, a mikre az egyházkerület kijelentette, de még a vak is látja, hogy azok fölöslegesek.

Az egyházkerület akarata mintegy szentesítést nyert a zsinat ama határozatában, melylyel a kolozsvári theologia felállítását «elsőrendű szükségnek» jelentette ki. De, ennél is főbb szentesítést látjuk ez ügynek a haladás ítélőszékének kijelentésében.

«Az ókort mélyen átjárta a folytonos hanyatlás hite, a középkort a megállapodottságé, ellenben az új kor a végetlen haladásban bizik.» A végetlen haladás keze pedig oda irta ez intézkedés alá: akarom és végrehajtom.

Az utazó gyakran lát templomot a mező közepében, vagy a falun kívül emelkedő hegyen, de ma azokat az emberi lakások sűrűjében, a

központban szokták elhelyezni, mert a mult ama divatja már idejét járta.

Mi az új kor áramlatában élünk, s ha a középkori megállapodottság lovagjai csonka vár-omladékok közé vonulva, harcot kiáltanak az új alkotások ellen, a régiség jogcímén, emlegetve a mult gyakorlatát és eredményeit, mi az avult idők e dicséretében a megöregedés vonásait látjuk.

Senectus laudator temporis acti.

Csak imént történtek hivatkozások a nagyenyedi theológiát illetőleg arra, hogy ez intézmény mennyire betöltötte helyét a multakban; csak nem rég gyülekeztek egybe ott egy megható, szép ünnepi napon nagy, sűrű táborral a próféták fiai, többnyire igen tiszteletesek és értelemtől világló ábrázatuak, a mikor itt is, ott is csak hallatszott a tüntető beszéd: ime, az enyedi fiak, hát van-e kifogása valakinek ez intézet ellen, a mely ilyen embereket növel? Ha eddig jó volt, ez után is jó lesz!

Mikor e szavak hallatszottak mindenfelől széles e kis hazában, önkintelenül jutottak eszembe Széchenyinek e szavakra mondott sorai: «Azon előítélet, melyet számtalanszor hallunk: „eddig is jó volt, tehát ezentúl is jó lesz“, egy cseppel sem józanabb okoskodás, mint pl. ezek: mert eddig volt pénzünk, továbbad is lesz; mert eddig éltünk, tovább is fogunk élni; mert máig nem törött el kocsink, ez után se törhetik el, sat. A természet szent törvényei egészen ellenkezőképp állanak. A mi eddig jó volt, az éppen azért, mert a mult időben volt jó, ma tán csak meglehető, s utóbb még káros is lehet, mert minden előre, vagy hátra megyen a világon. Ha pénzünket elköltöttük, s újat nem szereztünk, nem az foly: hogy tovább is költhetünk, mert eddig is költöttünk, hanem hogy többé nem költhetünk, mert már a mi volt, elköltöttük. Azért, hogy kocsinkon, nagy útunkban Kadikszig, s vissza, nem törött el semmi, nem az foly hogy most megint Irukckra mehetünk bátran, hanem hogy éppen az elkocsizott hosszú út miatt, kovácscsal, kocsigyártóval, bognárral kell szólnunk, nehogy gyalog járni kénytelenítettünk.»

És itt van az igazság. Az enyedi theológia éppen azért, mert a mult időben volt jó, ma tán csak meglehető, s utóbb még káros is lehet.

De hagyjuk a szót. E dologban a vitát már bezárták, s a végrehajtás küszöbénél állunk.

És itt a küszöbnél felénk mered egy torzarcu rém; neve: schisma!

Ott állanak Salamon széke előtt a versengő

anyák, s az egyik képes kimondani a lelketlen szót: inkább ketté vágjuk!

Hát, ez volna a sikra-szállás célzata? Szétmarcangolni az egyház reményteljes új szülöttjét? És hát e szép kilátások előtt álljunk némán, várva szívtépő fájdalommal a versenges kimenetelét, mint a csárda népe áll és vár, mikor felhangzik a kurjantás: ki a legény a csárdában; hogy mi lesz a vége?

Nem. Minket ez a borzongató kíváncsiság egy szikrát sem éget, sőt a dolog ily nemű eldöntésétől mi kérjük megkiméltetni magunkat.

S isten óvja attól egyházunkat is, hogy egy ilyen birok itt fölvesse magát, s megdúlja egyházunk testét, mivelve nagy pusztaságokat.

A dolog világos, mint a napfény. Erdélynek szüksége van egy theológiára, és hogy melyikre, a felett talán már leszavaztunk volna. Egy theológiára, a mely ha nem is lesz képes, oly magas tökélyre emelni a lelkész-képzés ügyét, hogy fészkekből «kitűnő» képzettséggel röpitse ki minden egyes fiát, de bizonyosan képes lesz, valami olyant adni növendékeinek, a mi több a kitűnő kálkulusnál is; és mi nem nézhetnők fájdalom nélkül, hogy dévaj kezek ebből a fészkekből a tojásokat előre kiszedjék.

Mi nem kevesebbet várunk az összeülendő egyházkerületi közgyűléstől, mint azt, hogy ennek az egyházunk jövőjét mélyen érintő és veszélyeztető törekvésnek félreérthetetlenül vágja át az útját.

Bitay Béla,
csikszeredai körlelkész.

Br. Bánffy Dezső, mint tanügybarát.

Beszterce-Naszódvármegye vezető és tanügyférfiain kívül, vajmi kevesen tudják azt, hogy a nemes báró valódi tanügybarát, s ezen elnevezést megyéje tanügyének előmozdítása által érdemelte meg. Jelent meg e megye tanügyi állapotát feltüntetető szakszerű mű, dr. Havas Gyula kir. tanfelügyelő szakavatott tollából, de miután ez kizárólag egy megye speciális tanügyére vonatkozik, a közvetlen érdeklődőkön kívül, kevesen vehettek tudomást róla. E sorok írójának szerencséje volt e műből részletes, kimerítő tájékozást szerezni a miniszterelnök urnak a tanügy terén tett munkássága felől, épp azért kedves kötelességet vél cselekedni, midőn dióhéjba szorítva, mint igaz tanügybarátot kívánja bemutatni az oly híressé vált vasakaratu volt főispánt.

Tagadhatatlan, hogy vasakaratu, de csak azok keresztül vitelében, melyeket nemes szive sugalt, s melyek különben is megegyeztek e haza fiait egyiránt kötelező törvényekkel. Ennek érvényesítése céljából, nem tett különbséget jó barát, ur, avagy szegény, magyar, német, oláh, vagy bármely nemzetiségű között.

A tanügy terén tett nevezetes intézkedései között első helyen kell fölemlítenem a tankötelesek pontos összeírására vonatkozót. Ha a hiteles adatokat tekintjük, azt fogjuk találni, hogy Beszterce-Naszód-vármegyében is oly hiányosan végeztettek e munkálatok, mint sok másutt, sajnos, még ma is. És mit tett az a főispán és közigazgatási bizottság, kinek kiváló érteke van a népnevelés eminens fontosságú érdeke iránt s ezeket méltányolni tudja is, akarja is: magukévá tették a tanfelügyelő ez irányban tett javaslatát, azt rendeletben kiadták, annak pontos teljesítését ellenőrizték, megkövetelték, a mi eredményezte azt, hogy 1889-ben közel négy ezer tankötelessel több mutattatott ki az illető közegek által, mint csak négy évvel előbb is.

A pontos összeírásra kibocsátott rendelet még alig kezdette megteremni gyümölcsét, már is egy újabb vált szükségessé, az iskola-mulasztókra vonatkozólag. Belátta a vármegye feje, hogy az iskolában az eredmény felmutathatásának egyik főkélléke a pontos iskola-látogatás, s kezdeményezésére egy oly példás rendelet adatott ki, mely lehetővé tette a mulasztások nagy számának csökkenését.

«Á milyen a tanító, olyan az iskola.» Ezen megdönthetetlen igazság szülte azt, hogy míg 1877-ben a vármegyében volt 66 nem képesített tanító, már rövid tíz év lefolyása után ezen szám tizenkettőre apadt. Hogy ezen eredmény elérésében a tanítók buzgalmán kívül nem csekély érdeme volt a főispánnak, magától értetődik. Ugyancsak az ő műve volt az is, hogy a tanítók anyagi helyzete is javult. 1877-ben egy tanítónak átlagos fizetése volt 246 frt. 1889-ben már 373 frtra emelkedett. Nem sok ugyan, de azon nehézségeket véve tekintetbe, melyekkel meg kellett küzdenie, szép emelkedésnek mondható, s hogy a fizetés ne csak a papíron szerepeljen, azon nevezetes intézkedést tette, hogy a főszolgabírák és polgármester útján minden évben kétszer a tanítói hátralékos fizetésekről bevallási ívet kívánván be, ezek alapján haladéktalanul intézkedett a hátralék behajtása és kiszolgáltatása iránt. Ezen javukra szolgáló nemes intézkedéseket a tanítók szorgalmuk által kívánták meghálálni. Habár anyanyelvre nézve nem is voltak mind egyek, de a magyar nyelv elsajátítása érdekében óriási haladást tanusítottak a nem magyar ajkúak, a mennyiben 1883-ban 67 volt azoknak száma, kik magyarul semmit sem tudtak, s e szám öt év leforgása alatt tizenkettőre apadt. Pedig nem egyébnek köszönhető ezen eredmény, mint a főispán leereszkedő modorának, rábeszélő tehetségének, s a tanítók irányában mindig mutatott s érzett atyai szives jóindulatának.

Lélekemelő a polgármesterhez s főszolgabírókhoz kibocsátott, a magyar nyelvnek a népiskolákban leendő tanítására vonatkozó közigazgatási bizottsági rendeletnek végszakasza, melyet megszigorításul ideig tartok.

«Tekintse, cimed, feladatául jártában-keltében, a néppel való érintkezésben. minél gyakrabban, minél behatódiban a népet jóakarattal felvilágosítani, hogy senki, sem vallásában, sem nemzetiségében nem lehet megrövidítve az által, ha alkalmat kap és vesz egy előtte ismeretlen nyelv eltanulására, s különösen, ha e nyelv az állam nyelve; azon állam nyelve, melynek itt mindnyájan

polgárai vagyunk, s melylyel szemben jogokat élvezünk és kötelességeket teljesítünk, sőt inkább, az állam hivatalos nyelvének tudása szélesbedő jogkör igénybe vételére képesít.»

Azt hiszem, nem szükséges, kifejezést adnom annak, hogy fenti közigazgatási bizottsági rendelet, nem különben a »tanítók előkészülete,« a »tanterv megtartása«, az iskolai rendtartás», stb. stb. címűek a kir. tanfelügyelő, dr. Havas Gyula javaslatára adattak ki, de hogy ezek kiadattak s azoknak érvény szereztetett, az elvitázhatatlanul a br. Bánffy Dezső kiváló érdeme, kinek lelkes ügybuzgalma segítette elő az iskolák külterjes fejlesztését és helyes ügykezelését.

Csak halvány kép ez, mit br. Bánffy Dezső tanügyi munkásságáról lerajzolék, s ez is inkább közvetett munkálkodásának képe. Hogy mit és mennyit tett közvetlen a tanügy s a tanítók érdekében, arról hivatott toll vaskos könyvet volna képes írni.

Az, ki mint főispán, midőn csak egy vármegye volt gondjaira bízva, s annak felvirágoztatásán annyit fáradozott, s tett, most, hogy érdemeiért a felség által a kormányelnöki díszes helyre jutott; most, midőn az akaratához hatalma is több van erős lehet a hitünk, hogy a tanügyet szíven viselő főispán, mint miniszterelnök is a tanügy érdekében minden kitelhetőt meg fog tenni, hogy a népnevelés óhajta várt boldog országa eljőjen!

Székely Lehel.

Több egyházmegyét!

Mindjárt előre megvallom, hogy nem akartam Magyarósy István urnak e lapok múlt évi 52-iki számában megjelent «Teendőink» című cikke után azonnal felszólalni. Nem akartam; mert, mint ifjabb szolga, ohajtottam előbb látni többek és a tapasztaltabbak nézeteit. Különös örömmre szolgált azonban, hogy az előttem kedvelt eszme másutt is pártolókra talált. A «Debreceni Protestáns Lap» múlt évi 52-iki számában kellőleg, és némi aggodalmak mellett is, egy néhány sorban szépen méltatta azt az eszmét, s Káli József lelkészársam szintén jó véleménynyel van az új egyházmegyékre-osztás eszméje iránt. Annál bátrabban fogtam meg tehát a tollat, hogy én is kifejezzem a magam nézeteit.

Sokat olvasunk itt is, ott is az «egyház-politikáról», annak következményeiről, az ez által reánk néző újabb kötelességek teljesítéséről. Az e részben hangoztatott nézetek előttem hatalmas indokokul tűnnek fel az egyházmegyék és esperesek szaporítására nézve.

A legelsőrendű szükség mindenkor ugyan, de legkivált az életbe lépendő új törvényekkel szemben, a hivek vallásos buzgóságának emelése. Mert az eddig vallásos, ezután pedig csupán politikai színezetű cselekmények csak úgy lehetnek ezutánra is a vallásosság varázsával körülvéve, ha a hivek magok érzik az ellenállhatatlan ösztönt lelkükben, hogy a rideg formalitásokat vallásos érzelmekkel szenteljék meg. Hogy pedig ez megtörténhessék: erre nézve egyik leghathatósabb eszköznek látom az esperesek számának szaporítását.

Mindnyájan tapasztalhatjuk, hogy az esperes meg-

jelenése, látogatása mindig ünnepies érzelmeket támaszt az egyes egyháztágokban. Azonban, pl. a mi szilágy-szolnoki nyolcvankét anya- és leány-egyházból álló egyházmegyénkben idáig az esperes jelenléte az egyes gyülekezetekben csak nagyon rövid időre szorítkozhatott, s munkássága, mondhatni, csupán a kérdőpontokra adott feleletek felolvasására terjedt. A szükség parancsolta így. Ámde, ha egy-egy esperes csupán tizenöt-husz, mondjuk, huszonöt egyház meglátogatására volna hivatva, sokkal több időt tölthetne egy helyen. Megtehetné azt, a mire eddig nem volt ideje, hogy mindenütt legalább egy imádságot tartson a templomban. Bizonyosan szép gyülekezetet találna, s egy esperes ajakáról elszálló ima bizonyára csakis jó hatással lenne a hívek vallásos érzületére. Ezen kívül, jobban kihallgathatná az egyeseket is, bölcs tanácsával, utasításaival elláthatná őket. Ez is építő hatású lenne.

Továbbá, egy nagy egyházmegye esperese még a nyári hónapok elején is vizitálni kénytelen, a mikor pedig már esetleg neki is, de a híveknek minden bizonynyal szorgos a mezei munkájuk. Ekkor az egyház ügyei iránt való érdeklődés kisebb, az esperesi látogatás eredménytelenebb, mert alig lehet előkeresni egy-két presbitert a gyűlésre, azok is mihamarább szabadulni ohajtanak; a többiek pedig jó, ha észreveszik künn a mezőn, hogy arra járt az esperes, és jó, ha felismerve, kalapot emeltek neki. Ámde, tizenöt-husz-huszonöt egyházat, ugyszólván, a szomszédban, könnyű lenne meglátogatni a tavasz kezdetén is. Egész vizitációra három-négy hét, február és március hó eleje, teljesen elégséges lenne, minden egyházra egy egész napot számítva is. Így az esperesnek irodai dolgai is, a vizitáción nyert személyes, bő tapasztalatainál fogva, nagyon sokban könnyebbülni fognának. Gyorsabb és jobb lenne az adminisztráció. Csak odavetve utalok a methodistákra, kiknek, bár kissé merev egyház-szervezetükben van legnagyobb erejük.

Tekintsük meg aztán az anyagi oldalt is: az espees és egyházmegyei tisztviselők fizetését. Minden esetre kisebb lenne, mint eddig volt a nagyobb egyházmegyékben. De, kevesebb lenne a dolga is. A szilágy-szolnoki egyházmegye esperesi hivatalában évenként átlag 3000 volt esperesi káplán koromban az ügydarabok száma. Ezt csak másodmagával győzheti meg az esperes. Káplánt kell tartania, mert vizitálni is sok ideig jár távol saját egyházától. S mibe kerül egy káplán tartása? S kérdés: lehet-e ezután kapni is káplánt? A több egyházmegyére osztás mellett nem leendő szükség esperesi káplánra, s az esperes megtakarítja azt a néhány száz forintot, mit eddig a káplánnak adott esperesi fizetésén felül is. Ezután, legalább nem fog reáfizetni esperességére a káplántartás miatt.

A mostani sok hivatalt meg lehetne kevesebb kézből összpontosítani. Elég lenne egy jegyző, egy direktor, számvevő, és egy pénztáros, kik esperesük után indulva, inkább csak tiszteletbelinek tartanák hivatalukat.

És milyen szépen néznének ki az egyházmegyei közgyűlések! Kisebb szám mellett is többnek éreznők magunkat, mert a nagy távolság miatt nem maradnának el annyian közülünk. Kevesebb tárgy levén, jobban megvitathatók mindegyiket, s mégis rövidebb idő alatt, és jobban végeznék mindenenket. Jobban ismernék egy-

mást, bizalmasabbak lennének egymáshoz, s több eredményre vezetnének tanácskozásaink. A lelkész-értekezletek is jobban működnének, mert nem lenne szükség, az egyházmegyét fiók-körökre osztani, melyek aztán csak alusznak.

Egy szóval, én nagyon életrevalónak találom a több egyházmegyére osztás eszméjét

A «Debreceni Protestáns Lap» azon nehézséget látja az új felosztásban, hogy az által az «erős központi kormány» munkája nehezebbé válna, s hogy az egyházmegyék pénztára szétosztásával nem apadna az egyházak terhe. Ezekre nézve az a véleményem, hogy az Igazg.-Tanács munkája csak a táblázatos kimutatások, s évi jelentések átvizsgálásával és összeállításával, valamint egyes rendeleteinek többszörösítésével növekednék; mert az nem szaporíthatja a munkát, hogy több esperes terjeszti fel az ugyanannyinak maradt egyház ügyeit. Sőt az egyes fölterjesztések, az espereseknek a kérdéses ügyekkel való részletesebb ismereténél fogva, alaposabbak levén, az Igazg.-Tanács munkája megkönnyítenék. Az egyházak terhe pedig, ha nem apadna is, de talán nem is szaporodnék, mert a hivatalnokok száma, a kevesebb teendővel szemben, azok fizetése is apadni fogna, és egyéb közigazgatási szükségletek is csak alig valamivel növekednének. Erre nézve a pénztárosok és pénzügyi szakosztályok több felvilágosítást adhatnának, valamint arra nézve is, hogy a mostani tőkék mikint lennének eloszthatók legigazságosabban az új felosztás idején?

Ha egyébre nem, annyira minden esetre érdemes ez eszme, hogy szélesebb körben terjedve, a Lelkész-Értekezletek által megvitatva, kerüljön mielőbb az Igazgató-Tanács asztalára.

Csák Aladár,
peéri evang. ref. lelkész.

A német nép és a német theol. tudomány.

IV.

Mikor Németország tömérdek tudós theologusát és ezeknek könyvtárra menő munkáit eszembe vettem, megfordult a fejemben az a gondolat is: vajjon, a német nemzet veszi-e valami hasznát ezeknek, és okosodik-e vagy egy kicsit a tudós uraktól, meg ezek munkáitól? Megfigyeltem tehát a népet, a nép gondolkozása módját, és próbáltam, feleletet adni arra a kérdésemre: milyen viszonyban van a német nemzet különösen a vallásos világban azzal a tömérdek tudományval, melyet tudósai nagy opuszaikban világgá bocsátanak?

Hát, ez a német nemzet nagyon sajátságos szerzet ama mélységes tudományokkal szemben elfoglalt álláspontjára nézve. Nem bánja ő a tudós urakat, álmait nem igen zavarják meg az ezek teoriái és hypothézisei. Neki magyarázhatják akár száz esztendeig annak a végtelen fontosságát, hogy annyi tudomány van birtokában: soha sem adja rá magát, hogy valami nagyobb mértékben törekedjék utána. Egy kevés eredményt levon magának, aztán a többit ott hagyja, vigyék el és tartsák meg maguknak a professzorok és a külföldiek.

De, nehogy azt gondoljuk, hogy helyes érzéssel azt választja ki, és azt vonja el, mint eredményt, melynek legtöbb haszna lehet. Ellenkezőleg. Rendesen a héjján

rágódik mindig valaminek, hogy úgy mondjuk, csak a bőre karcogatásáig jut el, a helyett, hogy a szívéig találja a kérdéseknek. Tán éppen ezért mondta egy német filozófus, hogy a német nemzet nem sok józan filozófiával és nem sok természetes észszel rendelkezik.

Persze, vagy tán éppen ezért, e kicsi eredményre aztán szörnyű büszke a német. A világnak nincs önteltebb nemzete, mint a német. Az önteltségében, azonban, nem az önérzet, nem a nemzeti büszkeség nyilatkozik meg, hanem egyszerűen a góg, a dölyf. Mindenére dölyfös a német. A vallásos világára, melynél nagyobbat nem képzel, éppen úgy, mint a császárára, vagy mint pár évtizedes birodalmára, vagy mint azokra az intézményeire, melyeknek fontosságát, azonban, még a tanulóknak is nem ritkán hiában magyaráztatnak a professzorok. A német azt tartja, hogy rajta kívül nincs nép, mely figyelmet érdemel. Csak ők, a németek azok, kiknek nagysága a csillagokig ér fel. Hát, igaz, hogy ez a vonás megvan más nemzeteknél is. A francia is, az angol is büszke féltett nemzeti tulajdonaira. Ám, ezek nem törődnek más népekkel, ez nem azért van, mert olyan nagyoknak képzelik magukat, hogy azokig a népekig nem birnak leereszkedni, hanem egyszerűen azért, mert nem ismerik azokat; ha ismernék őket, érdeklődnének irántuk. De a német nem. A német csak akkor becsül valamit, ha német; ellenkező esetben, még ha segít is valamin, nem más indokból, csak sajnálatból, csak könyörületből teszi. És miért ilyen öntelt a német? Azt nem lehet megmagyarázni. Még Heine sem tudta okát adni, pedig elég szeliden csak annyit mondott, hogy minden német azt hiszi magáról, mintha a puskaport ő találta volna fel. És annál dölyfösebb a német, minél kevesebbet ér. A falusi paraszt előtt nehogy megemlitsük, hogy még más népeknél is láttunk valamit, mert rögtön nagy Németország dicsőségének zöngedezésébe fog, a miről, azonban, neki renden kívül halvány fogalma van. A német mértékek szerint itélni meg a világot: minden német. Nem régiben egy egyetemi professzorral beszéltem, ki egy ismerős magyar embert (Tisza Kálmán) azért mondott műveltnak, mert nagy csodálatjára német nyelven tudott vele konverszálni.

És ez a nézet uralkodik a németnek a maga vallásos világáról is. Abban is öntelt. Más nép, ő szerinte, vagy könnyelmű, vagy nem tudja felfogni a vallás nagy érzelmeit, éppen azért tekintetbe nem jöhet. Pedig a német sem abban az értelemben vallásos, a mint gyakran maga hiszi magáról, vagy mint német tudós könyvek róluk hirdetik. Hogy akad igazi vallásos ember köztük, ki merné azt kétségbe vonni? Vagy, hogy a vallásos tulajdonságok bizonyos tekintetben hozzátartoznék e nép általános jellemvonásaihoz, ki tagadná azt, ki a népszociológiát csak egy kevéssé is figyelmére méltatta? De, hogy a német nemzetnél is éppen olyan jelenségekre lehet akadni, mint másutt, az is kétségtelen dolog. A német is közönyös a vallás iránt, ha nem izgatjuk bele, és főleg tunya értelmű a vallásról gondolkozni, ha könyvben megírva nem találja, a miről tudnia kellene. Mindig le kell vonni egy bizonyos részt abból, ha sokat látszik ígérni a német akár a vallásban, akár más téren. Olyan ő e tekintetben, mint a kereskedő, ki hatszoros árt szab,

de feleértékén is odaadja az áruját, ha már éppen azt kell tennie. A német világon mintha már eleve rajta volna valami tulzási mámor; jobban esik a német lelkének, ha többet mutathat, nagyobb súlyú mondasokat eregethet világgá (innen a Kraft-Ausdrucke), mint kellene.

Azt mondtam, hogy a német vallásos világnak is vannak számos fogyatkozásai. Igen. Mert bizony azok közül a tudós könyvek közül alig van egy is, mely ő benne érdeket tudna kelteni. A német theologia nem ritkán csak olyan a németnek, mint a csillag lakói az embereknek. A német theologia gyökere oly kevéssé fogózik a német vallásos öntudathoz, hogy úgy szólván, azzal semmi köze nincsen. A professzorok építettek maguknak egy fantom világot, melynek a valóságban igen ritkán felel meg valami. Ebbe vonják ők bele magukat, innen magyaráztatják tételeiket, melyek akár hogy hangozzanak is, még azért, ha csak hirdetnék azokat, vagy ha csupán Németország határain belül maradnának meg, igen ártatlan dolgok lennének mindvégig, és a vallásos világ felfordulása miattuk akár az ítélet napjáig sem történhetnének meg. A német embert a professzorok tudománya nem bántja. Megnyugszik rajta, hogy az okos emberek mindent kitalálnak. S ha valamelyik professzor fenekestől felfordítja az egész vallást, egy percre ugyan meggondolja magát a német, de sem azt nem tartja, hogy a professzor bolondot tanított, sem arra nem határozza el magát, csupán e professzor tanításai után, hogy ennek megfelelően gondolkozzék ő is; megnyugszik rajta, hogy ez a professzorok dolga, majd jön egy másik, az megint másképpen fog tanítani. Ő hát még e miatt békében marad. Nem is igen van arra eset, hogy egy tan, mely német tudóstól ered, ebben az alakjában valami nagy rázkódtatást okozna. Csak úgy esik ez meg, hogy az a tan előbb egy nagyot kerül, elvándorol a franciákhoz, a kik csodálatos képességgel birnak, hogy ezt úgy találják fel, hogy a német rendesen elveszti az eszét tőle. Taine, a francia író, magyaráztatja igen szellemesen ezt a jelenséget és mutatja ki igen sok példával ennek az állításnak az igazságát.

Nem is csodálkozom rajta, hogy a német ember a saját professzora után nem igen sokra haladhat. Hiszen, ha mondanak is valamit azok a tudósok, a minek magva lenne, hát ezt rendesen olyan végtelen szóáradatba burkolják, hogy abból nehezen tudja minden ember kiolvasni az értelmet. A német tudós abban keresi a dicsőségét, ha minél több szalmával adja előnkbe a buzaszemet. Ugy tesz ő, mint az egyszeri ember, ki egy nagy tál levét adott a vendégének, és ennek a közepén egy pici husdarabot. Rendesen kevésbe is össze lehet foglalni egy-egy nagy könyv tartalmát. Kant összes filozófiai iratainak velejét az öreg Funk Brentano bele tudta szorítani tizenégy nyomtatott sorba.

Igy esik meg aztán, hogy a rettentő nagy theologiai irodalom mellett is, a német nem sokra megy a vallásban. Tájékozatlanul botorkál, és nem ritkán eltévelyedik. Elméletileg ugyan első rendű fontosságúnak tartja a theol. tudományokat, de aztán valami szent arkanumnak tűnik az fel előtte, a mely felé neki nem igen lehet közeledni.

Hogy pedig ez mind így lehetséges, csak azért van, mert a német nemzet nem eredeti szellemű nép. Neki sok gondolkozásra van szüksége, míg valamit kitalál és biztosan megállapíthat. A német arra született, hogy végtelenül szorgalmas legyen, mindent megtanuljon, a mit mások leírtak, széles, nagy gondolat-világa legyen, de igen kis hányada a nemzetnek az, mely önállóságra van teremtve. Az öreg Kühn, a nagyhirű gazdaságtani professzor, szinte páratlanul áll egyes gondolataival, melyeket ha a világ összes mezőgazdaságában megvalósítanának, tömérdek milliárdokat nyerhetnének velök. Vagy az európai tekintélyű kriminálista, Liszt, de a ki különben magyar származású, kinek tanácsára hallgat az egész német jogász-világ.

Ebből érthető meg azonban az is, mint tán legmélyebben fekvő indok, hogy a német ember vallása azért olyan, a milyen, mert határozottan bizonyos megkötöttség jellegét árulja el, a melytől el nem szabadulhat soha, még abban az esetben sem, ha egy pillanatban a többi embertársai mind elfelejtenének vallásosak lenni. E megkötöttségben benne lehetnek a vallásos érzelmek, de hogy még ettől az igazi vallás ha nagyon távol nincs is, de hogy különbözik, az minden kétségen kívül áll. A megkötöttségeket a német világtól el nem tagadhatja

senki, mert hiszen az nem pusztán a vallásban jellemzi a német embert, hanem még a politikai életben is, hol tudja szolgálni a fejedelmeket, de az eszméket ritkán. Próbálják ugyan a németek, kétségen kívül, a megkötöttség vádjának elenyésztetésére az eredetiséget lefoglalni a maguk számára. De ez igyekezetükben oda is jutnak aztán, hogy pl. Göthét teszik meg a Darwin antecedensének, mert véletlenül Göthe is tanította, hogy a «természetben ugrás nem lehet».

A hol pedig ilyen formán állanak a viszonyok, és ilyen megkötöttség uralkodik a vallásban, ott ne is csodáljuk aztán, ha alig lehetséges a befolyása bárminő nagy theologiai irodalomnak is. Ott az elvek, az eszmék meglehetősen a régié maradtak; jöhetnek, mehetnek a professzorok; a vallásnak mindig ugyanaz az indító motívuma, tehát igen sok esetben mindig újra ismétlődő következménye fog lenni. És éppen ezért lesz is rajta a német világon minden időben a félig megértés, a sejtelmekben való meglegedés önteltsége, hol hiában magyarázni, mert a jobbnak elfogadására nincs alkalmas talaj. Ám, ez bizonyos viszonyok közt szerencsés tulajdonság is lehet, ki tagadná el? Főleg akkor, midőn látjuk, hogy a világ folyvást változik, és ingadozik.

Bartók Jenő.

TÁRCA.

Kálvin theológiája.

(Theol. magántanári vizsgára, írta: Nagy Károly, evang. ref. pap. Ára 1 frt. 50 kr. Kiadja Báldi Károly, Nagy-Enyeden.)

Csaknem másfél évtizede annak, hogy a magyar Protestáns-Egylet, az általa kezdeményezett, s annyi becses munkát tartalmazó könyvkiadó vállalattal együtt, bevégezte rövid pályafutását, s e meglehetősen hosszú idő óta tudományos theologiai irodalmunk, mondhatni, tétlenül, elhagyatva pang, vagy az egyes tudósok írószobájába zárkozva, várja egy jobb kor eljövételét. Ez az idő már-már elközelgeni látszott, midőn a Protestáns Irodalmi Társaság «annyi balszerencse közt, s oly sok vizsaly után», nagy nehezen megalakult; de az új társulat a működéséhez fűzött várakozásokat csak részben elégitette ki, mivel programjába, első sorban, az egyháztörténelmi kútfők és monografiák kiadását vette föl, s a theologiai irodalom gyarapítását, szorosabb értelemben vett tudományos művek kiadása által, csak másodrendű, s később megvalósítandó feladatul tüzte ki. A theol. tudományok munkásai tehát, ha műveiket nem akarják nagy anyagi áldozatokkal, közrebocsátani, kénytelenek, tovább is várni, és remélni.

Ilyen körülmények közt, zátonyra jutott theol. irodalmunknak valóságos mentő horgonya a theol. tanárvizsgai szabályzat ama paragrafusa, mely megkívánja a jelöltekül írásbeli dolgozataik kinyomatását, mert paragrafus már eddig is, néhány becses tanulmányt juttatott birtokába

E paragrafusnak köszönhetjük (legalább részben), hogy Nagy Károly dolgozata: «Kálvin theológiája», nem maradt az asztalfiókban; köszönhetjük mondom, mert a tehetséges ifjú szerző, igazán hasznos és hézagpótló munkával gyarapította prot. theol. irodalmunkat, s egy régóta nélkülözött, biztos kalauzt adott a theologus ifjak, és

mindazok kezébe, a kik a reformáció legkiválóbb dogmatikusának, Kálvinnak, eddig (legalább nálunk) kevesek által ismert benső gondolat-világába mélyebben bepillantani akarnak. Azért, nem végzek talán felesleges dolgot, ha a szóban levő munkát e becses lap olvasóinak néhány sorban bemutatni, megkísértem.

«Kálvin theológiája» a nagy reformátor hit- és kölcstanát foglalja magában. A munka tulnyomó részét, természetesen, a hittan tárgyalása tölti be, s az erkölcsan csak röviden, mintegy függelékül járul az előbbihez. Mindkettőt megelőzi, bevezetés képpen, Kálvin dogmatikai rendszerének ismertetése és méltatása. S mivel Kálvin dogmatikai rendszere az Institució különböző kiadásában gyökeres változásokon ment keresztül, annyira, hogy az első és utolsó kiadás felületes megtekintése után alig hisszük el, hogy egy és ugyanazon munkával van dolgunk a rendszer felmutatásánál és megítélésénél főleg az utolsó kiadást veszi figyelembe, mely hosszú évek fáradtságos munkájának és számos átdolgozásnak gyümölcse; de, e mellett kiterjeszkedik röviden a rendszer létrejöttének történelmi folyamára, valamint az egész műre vonatkozó vitás kérdések ismertetésére is.

Az Institució különböző kiadásainak csoportosítása, és az első kiadásra vonatkozó vitás kérdések eldöntése után, ismerteti röviden e kiadás gondolatmenetét, s Köstlinnel szemben, a ki az első kiadást egy korábbi alapmunka (I—III. fej.) új átdolgozásának tekinti, és a IV—VI. fejezetek keletkezését későbbi időre teszi: kimutatja, hogy e szétválasztásnak nincs alapja, mert az egész munkán egy vezető gondolat vonul végig, mely az egyes részek benső összefüggését biztosítja. Sorban tárgyalja aztán a többi kiadások létrejövését, s a változtatások okait; érdekesen fejtegeti, mikint bővül az Institució a különböző kiadásokban; mikint használja fel Kálvin, leghatalmasabb fegyvere, a szentírás mel-

lett, az egyházi atyák, a görög bölcsek és a skholastikusok iratait; miként növekedik maga a benső tartalom, a nélkül, hogy az alapeszmék változást szenvednének. Így jut el az utolsó kiadáshoz, melynek gondolatmenetét röviden összefoglalja; aztán védelmezi a mű rendszerét Köstlin kifogásaival szemben, ellenben igazat ad ugy azoknak, a kik benne az apostoli szimbolum alapvonásait vélik fölsírní, mint a Schweizer és Köstlin nézetének, mely szerint a mű, külső terjedelmre, aránytalan két részre oszlik: »cognitio creatoris« és »redemptoris;« s végül megkísérti e két fel fogást egymással összeegyeztetni. Fejtegetéseinek végeredménye: hogy Kálvin dogmatikai rendszere szerves összefüggésben van az ő vallásos ismeretszerzési, tapasztalati módszerével s ha nem is találja meg a szükséges formát, az alapgondolat mindenütt felismerhető. Kálvin nagy érdeme abban áll, hogy megvetette alapját a pszichológiai tapasztalatokon nyugvó tudományos teológiának; s hogy megkísértette az egyéni üdvéletnek, a spekulatív philosophiától szabad, üdvtörténeti tényekre támaszkodó leírását, s e tekintetben különösen nagy szolgálatot tett azzal, hogy az isteni háromságot, a keresztyénség e legmélyebb igazságát, lényegileg teljesen megtartva, új formába öntötte, átalakítván a metaphisikai háromságot kijelentési háromsággá. Ez szolgál aztán rendszere alapjául, szolván a teremtő és megváltó istenről s ez utóbbi keretén belül, a megszentelő istenről.

Ilyen nagyszabású s Kálvin dogmatikai rendszerét minden oldalról megvilágító bevezetés után, tér át szerző tulajdonképpeni tárgyára: Kálvin hittanának ismertetésére. Ide vonatkozó fejtegetéseiben a Schweizer rendszerét veszi alapul, de a speciális keresztyén vallásos tudat leírása Kálvin saját rendszerének keretében történik. S mivel a keresztyén hittan alapjául szolgáló fogalmak, a vallás, ennek lényege és fejlődésének faktorai és törvényei (melyek némely dogmatikában »prolegomena« gyanánt szerepelnek) Schweizer szerint a hittannak lényeges, alapvető részét képezik s mivel Kálvin is ezeknek tárgyalásánál nem valami általános bölcseleti, hanem speciális keresztyén vallásos érdek kielégítését tartja szem előtt: azért szerző is ezeket a kérdéseket, mint dogmatikai alapvető részt tárgyalja a speciális keresztyén vallás előtt.

Az alapvető részben, a vallásos ismeret fogalmának s ezen ismeretszerzés utjának meghatározása után, felmutatja szerző Kálvin felfogását:

1. a vallás eredetéről és lényegéről;
- a vallásos fejlődési folyamatról.

Az elsőnél feladata a vallás alanyának (az ember) és tárgyának (isten) leírása, illetőleg, felmutatása annak, hogy miként jő létre s fejlődik ki az ember azon állapota, melyben magának, mint vallásos alanyának, tudatára jut. Más szöveggel: előadja a vallásos tudat létrejövését, az istentudat és vallás-öntudat párhuzamos fejlődésének feltüntetését által.

A másodiknál azon tényezővel foglalkozik, melyek hatása alatt a vallásos tudat két alkotó része (az istentudat és öntudat) előbb csak primitív, aztán fokozatosan fejlődő magasabb tartalmát nyeri.

(Vége következik.)

Ifj. Péter Károly.
ev. ref. pap.

Különfélék.

= **Igen helyes és szép határozatot** hozott az orbai egyházmegye tanácsa, holott folyó hó 2-án tartott ülésében, Elekes László, kovásznai pap indítványára elhatározta, hogy a milleniumra meg fogja iratni az egyházmegye történetét, és e feladattal meg is bízta az indítványozót, és Szabó Jenő, barátosi lelkész társunkat. Az idő rövidsége aggaszt ugyan egy kicsikét, de feltétlenül megnyugsunk a megbízottak szorgalmában, jóakaratóban és tehetségében, hogy derekas munkát fognak végezni. Már az is érdemes dolog lesz, ha megbízható adatokat gyűjtenek össze egy még eljövendő történetíró számára.

= **Az első fecske.** A belügyminiszter két rendeletet bocsátott ki az állami anyakönyvek vezetése tárgyában valamennyi vármegye közigazgatási bizottságához. Az elsőben szól a vármegyének anyakönyvi kerületekre való beosztásáról, és az anyakönyvi kerületek székhelyének megállapításáról; a másodikban pedig arra hívja fel a megyei bizottságot, hogy anyakönyvvezetőt, illetőleg, anyakönyvvezető-helyettesít is hozzon javaslatba. A mint a miniszter egy előbb tett beszédéből tudjuk, az állami anyakönyvek vezetése folyó évi szeptemberben veszi kezdetét.

= **Papválasztás.** Sz. sámsoni ev. ref. egyházunkban febr. 10-én a legszebb rendben megtörtént papválasztás alkalmával Bod Ferenc, komádi s. lelkész választott meg. Kívánunk áldást, békeséget az egyháznak és pásztornak!

= **Megjelent a «Hajnal»** februári száma ugyanazzal a külső díszszel és választékos tartalommal, mely e vállalatot eddig is becsessé tette. Ha arra gondolunk, hogy előfizetési ára egy évre 1 frt. és e csekélységért minő gazdag tartalmat, minő éltető szellemet és élő hitre buzdító példákat nyújt: igazán sajnálnunk kellene azokat a lelkészeket, tanítókat, kik nem sietnek, meríteni e jótékony forrásból; s nem igyekeznek terjeszteni e lapot, mely csak jóra, szépre, hitre, erkölcsre, vallásra tanítja a népet.

= **A Protestáns Pap** ez évi I-ső száma a következő tartalommal jelent meg. 1. Új évi ima. Költemény, Tóth István. 2. Bérc és patak. Költemény, Székely Ákos. 3. Egy falusi pap gondolatai. 4. A vasárnap megünneplése. Egyházi beszéd, Cékus László. 5. Az irás. Egyházi beszéd, Fejes György. 6. Vizkereszt utáni negyedik vasárnap. Egyházi beszéd, Szigethy Dániel. 7. A szeretet. Egyházi beszéd, Fejérváry Gyula. 8. Csoportosított böjti textusok és felosztások. Ladányi. 9. Esketési beszéd. Olajos Pál. 10. Törvények és rendeletek tára. Szerkeszti Kund Samu, esperes. 11. Vegyesek. 12. Különfélék. 13. Egyházi tisztí választások. 14. Papválasztások. 15. Halálozások. 16. Szerkesztői mondanivalók. A Protestáns Pap havonként egyszer jelenik meg 2-3 iven. Előfizetési díja egy évre 4 forint, félévre 2 forint; negyedévre 1 forint. Az előfizetési pénzek a szerkesztő kiadókhoz (Lágler Sándor, Kálmán Dezső) Kölesdre küldendők.

= **Ezer év meseköltése.** A Magyar Mese- és Mondavilág-ból. Benedek Elek e nagyszabású mesekönyvéből, egyszerre három fizetet kaptunk, a 22-24-et, s így e rendkívül becses vállalat már megtette fele utját. Gyönyörűséggel és büszkeséggel lapozgatjuk e könyvet, mely a népköltés igaz gyöngyeit tartalmazza, abban a művészi formában, melyet Benedek kiváló mesemondó talentuma adott nekik. Mesék, helyi és Krisztus-mondák váltakoznak az újabb füzetekben is, s a mesemondó elevensége nemhogy lankadna, de folyton emelkedni látszik. A Magyar Mese- és Mondavilág egyik legnemesebb s mindenestre maradandó emléke lesz a milleniumnak s beláthatatlan időnkig első rendű terjesztője, ápolója a magyar nemzeti szellemnek és a jó magyar nyelvnek. Szülőknek és iskoláknak nem ajánlhatjuk eléggé e könyv megszerzését. Az egyelőre öt kötetre (50 füzet) tervezett mű még mindig megrendelhető az első füzettől számítva a kiadó Athenaeum-nál. Egy füzet ára 25

kr. 10 füzet 2 frt. 50 kr. A már megjelent 1. és 2. kötet ára dlszes kötésben, pompás illusztrációkkal, 3—3 frt.

== Ujabb adományok a kolozsvári ev. ref. kollegium építési alapjára. XIV. közlemény. A 73. sz. iven Mihály László v. orvos 5 frt. Dr. Papp Ernő 1 frt. Dr. Malom Dezső 1 frt. Dr. Rohoncy Béla 1 frt. Péterfi István 1 frt. Ifj. Mihály László 1 frt. Aesculap (unitárius) 1 frt. Mihály Ernő 1 frt. A 237. sz. iven Valler József mákói ev. ref. lelkész 10 frt. A 495. sz. iven Veres Imre, főszolgabíró 1 frt. Szarvadi József, szolgabíró 1 frt. Csömény, Kornislaka, Konkolyfalva és Ködmönös községek 2 frt. 30 kr. Az 543. sz. iven Nemes Torda város tanácsa 148—1895. sz. alatt értesít, hogy a gyűjtés, azon okból, mert a felhívottak már más iven adakoztak, nem sikerült. Az 592. sz. iven ifj. Darkó Lajos 1 frt. Özv. Darkó

Károlyné 1 frt. Szántó Károlyne 5 frt. Ferenci Albert 1 frt. Szántó Albertné. Darkó Ida 1 frt. Darkó Lajosné 50 kr. Ince Geróné 1 frt. Ince Lidia 20 kr. Ince Emma 20 kr. Ince Dezső 20 kr. Ince Iluska 10 kr. Ince Béla 10 kr. Karácsony Sándor, Kékes, 3 frt. Karácsony Sándorné, Darkó Emma 5 frt. Karácsony Géza, Kékes, 1 frt. Karácsony Irmuska 50 kr. Karácsony Pista, Kékes, 50 kr. Görcs Sándor, Lekence 1 frt. A 332. sz. iven dr. Mártonfi Lajos, tanár Szamosujvárról 5 frt. Nagy György 1 frt. Vásárhelyi Boldizsár 1 frt. Bodor Lajos 1 frt. Novák Antal 1 frt. Dr. Mártonfi Lajosné 1 frt. Özv. Mártonfi Istvánné 1 frt. A 405. sz. iven dr. Deési Pál 5 frt. Pásztohy Julia 1 frt. Szeredai Gyula 1 frt. Józsa Samu 50 kr. Vajda Károly 5 frt. Vajda Károlyné, Szalay Róza 2 frt. Bartha Sándor 50 kr. Sombory Lajos 10 frt. A 365. sz. iven Haraszi Jenő 5 frt. Fogadják a kegyes adakozók az előjáráság hálás köszönetét.

HIVATALOS RÉSZ.

408—1895.

KÖRRENDELET,

valamennyi egyházmegyei nt. esperes aáinak és a püspöki vizsgálát alatt álló egyházközségek tt. keblí tanácsainak.

Az 1891—93-ik évi országos zsinat által alkotott egyházi törvények életbeléptetésére és végrehajtására vonatkozó utasítást Ig. Tanácsunk az 1894. évi március hó 30-án tartott egyházkerületi közgyűlés 41. sz. a. hozott határozata értelmében megalkotván, a szükséges példányok használatát és ahhoz alkalmazkodás céljából hatóságunk által ki is adattak.

Mínthogy pedig a zsinati törvények életbeléptetése folytán kívánatos volna, hogy addig is, míg a zsin. törv. 312. §-a alapján egyházkerületünk ügyviteli szabályzata megalkottatik, egyházi hatóságainknál rendszeres és egyöntetű eljárás vezetessék be és gyakoroltassék akkint, hogy ez által a kezelés könnyebbé, az ügyek elintézése gyorsabbá és az ellenőrzés hathatósabbá tétessék

e cél elérése végett előzetesen is t. címet az alább körvonalozott eljárás bevezetésére és követésére utasítjuk, ugyanis:

1. Az egyházi hatóságokhoz címzett és beérkezett beadványok, tekintet nélkül arra, hogy azok egyszerű közigazgatási, vagy közigazgatási bírósági, avagy fegyelmi bírósági hatáskörben intézendők el, egy beadványi jegyzőkönyvbe iktatandók, s az ügyek természete szerint és megkülönböztetése végett, az iktató számmal, a rendes közigazgatási ügyek I. a közigazgatási bírósági ügyek II. és a fegyelmi ügyek III. számmal tüntetendők ki.

2. Az egyházközségi s illetve, egyházmegyei tanács által tanácsülésben elintézt közigazgatási és kérvényezési ügyekről, ugy az egyházmegyei tanács, mint közigazgatási bíróság, valamint a fegyelmi bíróság által hatáskörükbe utalt s tanácsülésben elintézendő ügyekről külön-külön tanácskozási jegyzőkönyv veendő fel, s az év végével, az egyházmegyei tanács, a közigazgatási és fegyelmi bírósági tanácsulésekről szerkesztett jegyzőkönyvek külön-külön csomóba fűzve, helyezendők irattárra, megőrzés végett.

3. Az irattári kezelésben lehetőleg a csomózási rendszer vezetendő be, t. i. hogy az egy ügyre vonatkozó beadványok és iratok egy csomóba helyeztessenek el, még pedig akkint, hogy:

a) a rendes közigazgatási és kérvényezési ügyek I.

b) a közigazgatási bírósági ügyek II.

c) a fegyelmi ügyek III. irattári számmal, s az egyes ügyek I. arabiai számon kezdve, folytatólag alszámokkal tüntetendők.

4-szer a mutató és illetve, irattári sorkönyv s egyéb kezelési, úgy mint posta és kézbesítési könyvek az Ig. Tanácsunknál alkalmazott mintáknak, illetve, nyomtatványoknak megfelelően állítandók be és vezetendők.

5. Az egyházi hatóságok részéről az egyes ügyekben hozott bármimemű határozatok, midőn azok írásban közöltenek, az érdekelt feleknek szabályszerű vét-ív mellett, az átvételi év és nap bejegyzésével kézbesítendők s a vét-ív az iratokhoz csatolandó, a határozat ellen netalán beadandó felebbezési határidő betartásának megállapíthatása céljából.

Végül, mínthogy az életbeléptett zsin. törvény rendelkezései szerint egyházi hatóságaink által hatáskörükben több rendű szabályrendelet lévén megalkotandó, felhívjuk t. címet, hogy:

a) az egyházi fegyelem gyakorlására vonatkozó szabályrendeletet a zsin. törv. 27. § 1. tétel.

b) a közgyűlésekről indokolatlanul elmaradott lelkészek, tanácsbírák és képviselők irányában követendő eljárásra vonatkozó szabályrendeletet a zsin. törv. 40. §-a.

c) az egyházmegyei közgyűlés tanácskozási szabályait a zsin. törv. 42. §. és

d) az egyházközségi szegények és árvák mikénti gondozására és feltgyeletére vonatkozó szabályrendeletet a zsin. törv. 100. §-a rendelkezéséhez képest, hatáskörében megalkottatni, s az egyházmegyei közgyűlés által jóváhagyatván, életbeléptetni, s ezek pontos végrehajtását felelősségéből kifolyólag ellenőrizni, sziveskedjék, elvárván egyuttal, hogy minden rendelkezéseinek miként eszközölt végrehajtásáról annak idején hatóságunkhoz jelentést tegyen.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától. Kolozsvárt, 1895. febr. 2-án.

Márkus Fános,
titkár.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök, mint elnök.

211—1895.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett sándorfalvi leányegyház levitanitói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott kényelmes lakáson kívül, egyházhatósági becslés szerint, megállapított 157 frt. 20 kr. értékű kepe és kanonika-porcio haszonélvezete s ezen kívül 171 frt. már folyóvá tett és újabb 100 frt. kilátásba helyezett államsegély. A megválasztandó köteles az egyházközség által adott egy évi javadalom 6 százalékát egyszer s mindenkorra, azután az évi járulékot a gyámintézet javára fizetni.

Kellőleg felszerelt okmányokkal ellátott folyamodások nt. Menyhárt András, esperes aához, Kecsetbe küldendők, u. p. Székely-Udvarhely, f. év március 1-ére.

Kolozsvártt, 1895. febr. 10. Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

210—1895.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett bözödi egyházközség énekvezér-tanitói állomására pályázat nyitattik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott lakáson kívül, egyházhatósági becslés szerint, 148 frt. 85 kr. értékű kepe és kanonika-porcio haszonélvezete, továbbá 165 frt. államsegély, mely újabb 100 frttal pótoltatni, kilátásba helyezett. A megválasztandó köteles az egyházközség által adott fizetés 6 százalékát egyszer s mindenkorra, azután az évi járulékot a gyámintézet javára befizetni.

Csak okleveles egyének pályázhatnak. Pályázati határnap f. év március 1. Folyamodások Kecsetbe, u. p. Székely-Udvarhely, küldendők, nt. Menyhárt András, esperes aához.

Kolozsvártt, 1894. febr. 10. Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXV. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1895. Február 21.

8. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY ÍVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések *bérmentve*
küldendőek: *Külmagyarutca 9. sz.*

Meghívó az egyházkerületi közgyűlésre.

Zsinati törvényeink életbe léptetésére és végrehajtására vonatkozó Útastás ötvennegyedik paragrafusában irt jogomnál fogva, egyetértőleg a méltóságos állandó Igazgató-Tanáccsal, a folyó 1895 ik évi egyházkerületi rendes közgyűlés megnyitását, Kolozsvár szabad királyi városában, az evang. református kollegium nagytermében, folyó évi március hó 16-án délelőtt tíz órára tűzöm ki, mely alkalomra, és közgyűlésünken való részvételre (címedet) ezennel tisztelettel meghívom.

Egyházi törvényeink előbb idézett paragrafusa értelmében jelzem egyuttal, hogy Igazgató-Tanácsunk kijelölése szerint, közgyűlésünk főbb tárgyai lesznek:

1. Az ifju papok fölszentelése.
 2. Főtiszteletü püspök afa. évi jelentése.
 3. Az Igazgató-Tanács évi jelentése.
 4. Egyházkerületünk közpénztárának az 1893. és illetve, 1894-ik évi zár-számadása, s az 1896-ik évi költség-előirányzatra vonatkozó jelentése.
 5. Igazg.-Tanácsi előterjesztés.
 - a) A zsinati törvények életbe léptetése tárgyában tett és még teendő intézkedésekről.
 - b) Az egyházkerületi közgyűlés tanácskozási szabályai tervezetének megállapításáról.
 - c) Az 1895-ik évi szeptember havában megnyitandó theologiai fakultás tárgyában tett intézkedésekről.
 6. Konventi, és több más bizottsági tagok választása.
 7. Gondnokok választása.
 8. Tanárok választása.
- Budapesten, 1895. évi február hó 11-én.

Br. Bánffy Dezső,
egyházkerületi főgondnok.

Tudás, és hit.

I.

Azt mondja egy francia bölcse, hogy «a gondviselés azért tüzte ki elibénk az eszméket, hogy szünet nélkül haladjunk feléjük, és soha se érijük el». Ugyan ezt a gondolatot fejezi ki Lessing is, midőn így szól: «ha egyik kezemben a kész igazság, másikban az igazság felé törekvés állana, én az utóbbit választanám.»

Ezen igazságok megnyilatkozását látjuk a magyar társadalomban is. A tudomány, és hit eszméje, mint két fényes csillag, úgy ragyog előttünk, és mi, mint a napkeleti bölcsek a Megváltó csillagát, törekszünk, azokat elérni. A tudománynak, és a hitnek birtokába óhajtuk juttatni a mi szeretett magyar népünket, mert mindörökké igaz marad az Irás szava: «Elvész a nép, a mely tudomány nélkül való, és senki sem igazulhat meg, csak a hit által.» Ám, az eszme mindnyájunkkal közös; a szépet, az igazat, az erkölcsileg tisztát, magasztost mindnyájan birhatjuk, mint élvezzük a levegőt, a napsúgárt, a madár-dalt, mégis nem csak törekszünk azok felé, de harcolunk is értük. Küzdünk az eszme tulajdon-jogáért, határvonalaiért, s az ezekkel kapcsolatos intézményekért. Vagyis, eltérő véleményben vagyunk a felől, hogy ki vegye kezébe az oktatás-ügyet, ki tartsa fenn a tudomány intézményeit? Az állam-e, mint hatalom, vagy a felekezetek, mint annak alkotó elemei? Bizonytalanság, ingadozás mindkét részről. Mig az előző kormányok nyiltan vallották a közoktatás fokozatos államosítását, addig a mostani azt mondja, hogy jó kézben van a felekezeteknél is. Hasonló nézeteltérés van közöttünk, felekezetek között is. E határozatlanság akadályozza, megbénítja a törekvést, a lelkesedést.

Nem akarunk e kérdés felett, ez alkalommal polemizálni. Elmondottuk szerény véleményünket e lap hasábjain a mult évben. De, nem tartjuk

feleslegesnek, ismételni általánosságban, hogy az oktatásügy államosítását népiskoláinkban, tekintve egyházaink hiányos erő-forrásait, és a folyton szaporuló terheket, előnyösnek véljük. De, hagyjuk ezt nyugodni, megérleli e kérdést is az idő.

De, mivel addig is és azután is, sem a mi, sem az állam kezeiben nem lesz több, mint az igazság, az eszme felé törekvés: e soha meg nem szűnő törekvésben, e szakadatlan munkában az eszmét úgy kell realizálni, az igazságot úgy kell átplántálni, hogy az a tényleges állapotoknak megfeleljen. Ezeknek tekintetbe vétele nélkül, a fáradság hiábanvaló, és még rész szerint sem juthatunk birtokába az eszméknek. Az erkölcsi világot is éppen olyan törvények tartják fenn, és kormányozzák, mint a nagy mindenséget. A mi ott szabály és igazság, itt is az. Ha a tiszta búza kiszárad a kősziklán, mert nem eresztheti gyökerét elég mélyen a miveletlen lélekbe is hiába hintegetjük oly eszmék magvait, melyeket meg nem ért, mert azok meg nem fogannak. És ha a jó földben is, az igen sűrűn vetett tiszta búza elsatnyul, s nem lesz nagyobb kalásza, mint egy madár nyelv így vagyunk az igazságokkal, az eszmékkal is, ha túl terheljük velük a lelket, ha többet hintünk el, mint a mennyit megbir a talaj: nem nyerünk kellő eredményt, nem tiszta tudást.

Az 1868-ik évi XXXVIII-ik törvény-cikk népoktatás-ügyünk terén egy új korszaknak vetette meg alapját. Századok mulasztásait kellett helyre pótolni, s ez által a magyar nemzet előtt a nyugati kultúra széles kapuit kellett fölnyitni, hogy lerakható legyen az a szellemi fundamentom, melyen föl fog épülni az új Magyarország, mely nem karddal, nem fegyverrel fog megvédeni, hanem a tudás hatalmával, a magyar nyelv, s a honszeretet erejével. Természetes, hogy e törvény, az elmúlt idők szelleméhez képest, és az addig fennállott törvényekhez viszonyítva, nagy ürt hagyott maga után. Nem volt meg a kellő fokozatosság, hiányzott a régít az újjal összekötő kapocs. Egy egészen új intézmény keretébe vezetni be a népet, a mely nem bir annak az intézménynek megfelelő szellemi és anyagi föltételekkel: káros hatással van mind magára az intézményre, mind magára a népre. Elidegeníti attól, még akkor is, ha az végeredményében jó és nemes is, és nem hozza meg ennél a hozzá fűzött eredményt.

Már pedig az 1868-iki népoktatási törvénynél fenforgók ezen esetek. Különös, de úgy van. Nézzük, mert nem fölösleges dolog, ezzel foglalkozni.

Az a tananyag, melyet a törvény felölel, s melynek sikeres elvégzését hat év alatt követeli, egyfelől oly nagy, hogy a fizikai idő is kevés hozzá; másfelől oly ismeret-körbe igyekszik bevezetni a népet, melyek kevésbé fontosak rá nézve, s e miatt azokat sem sajátíthatja el kellőképpen, melyeknek több hasznát veszi. A tizenegyedik paragrafus harmadik pontja, a felekezeti népiskolák tananyagát a következőkben szabja meg: *a)* hit és erkölcs-tan; *b)* olvasás és írás *c)* fejbeli és jegyekkel való számolás, és a hazai mértékek ismerete; *d)* nyelvtan; *e)* természettan és természetrajz; *f)* hazai földleírás és történet; *g)* gyakorlati útmutatások a mezei gazdaság és különösen a kertészet köréből; *h)* polgári jogok és kötelességek rövid ismertetése; *i)* ének; *k)* testgyakorlat, tekintettel a katonai gyakorlatokra. Ezen törvényhez, valamint az 1877-ik év végéig megjelent miniszteri rendeletekhez, egyházkerületünk Igazg.-Tanácsa 1878 ban egy «Útastítás»-t adott ki, megjelölve minden egyes tárgyból az eltanítandó részt, és az arra rendelt órák számát.

Ha ezen tantervet és órarendet figyelmesen átolvassuk, hamar meggyőződünk, hogy az első rangú fontossággal bíró tárgyak megjelölt tananyagának a földolgozására nincs elég idő kimérve, míg a népre nézve csak másod sorban hasznos tárgyak ideje több a kelleténél. Első rangú fontosságúak szerintünk a vallás, anya-nyelv (írás-olvasás), számtan és történelem; második helyre esnének: földrajz, természettan, természetrajz, alkotmánytan, gazdasági ismeretek. És mind az első, mind a második csoportban említett tárgyaknál a fősúly azon részekre fektetendő, melyek szoros összeköttetésben vannak az étellel. Már most, a vallás számára minden osztálynál heti két óra van kijelölve, nem is említve azt, hogy azok is a 11-től 12 ig eső órák, mikor a lélek már fáradt.

Máltán kérdésbe tehetjük, hogy ily kevés idő alatt elérhető-e az a cél, mely hozzá van fűzve. Az a magasztos cél, «hogy a növendékek lelkében fölbresztessenek, megszilárdíttassanak az emberi szív legnemesebb érzelmei, t. i. a mennyei atya iránti szeretet, félelemteljes tisztelet és imádat, és az emberek iránti jó-akarát. (Útastítás.) Továbbá, az egyház múltja, jelene; vallásos intézmények, innepek jelentősége; imák, énekek; a fontosabb hit-igazságok, egy kis erkölcs-tan szintén ennek feladatába esik. Nem csak az egyházra nézve fontos, ha hivei a hit és erkölcsi igazságok, fölemelő érzelmeik birtokában vannak, de fontos

magára az államra nézve is, mert örökre igaz a költő szava: «Minden ország támasza, talpköve, a tiszta erkölcs.» Világos, hogy a törvény revíziója alkalmával, több időt kell adni a vallás-tanításra.

Az anya-nyelv tanításánál tökéletesen meg lehet elégedni annyival, «hogy a növendék szabatosan és természetes hangsúlyozással tudjon beszélni, értelmesen olvasni, és helyesen írni.» Ez a cél, ha eléretik, magában foglalja mind azt, mire a népnek az életben szüksége van. Ezen felül a mit nyer, annak nem lesz maradandó eredménye. És így, a részleteknek ama nagy terjedelme, a melyet az Útásítás előír, sok tekintetben fölösleges. Például, a negyedik osztály tananyagánál, mikor a gyermek az értelemnek első fokán áll, s a mit akkor nyer, azok a legmaradandóbbak: a főszó a mondat-elemzésre van fordítva. Ennek ugyan kevés hasznát veszi az életben. Hiszen, azt látjuk, hogy a kik felsőbb intézetben rendesen tanulták, azok is elfeledik. Hanem, igen is szükséges az értelmes olvasás; az olvasottaknak szabatos, és minden tájszólástól ment elbeszélése, értelmezése. A mondat-kötés, hogy jól van-e, vagy nincs, azt megmondja a magyar embernek vele született érzéke, csak figyelmeztetni kell rá.

A számtan tanításánál egyenesen a gyakorlati életre kell szoritkozni; és így egészen fölösleges a negyedik osztályban a törtekkel való négy alapmivélet. Ennek kapcsán kell megismertetni a mérték-rendszert is; míg a kúp, a gömb, a gúla, sat. területeinek kiszámítását hagyjuk a mérnökökre.

Kiváló fontosságot tulajdonítunk a történelemnek, mert igaz ma is historia est magistra vitae. Az Utasítás is igen szépen írja le ennek célját, midőn így szól, hogy az nem lehet egyéb, «mint az, hogy a nagy események, s az azokban szerepelt kitűnőbb személyek szemlélete által a növendékek lelkében a honfiu nemes érzelmek fölébresztessenek, s annak melegében a polgári erények csirái fejlődjenek.» Ennek a fontos tárgynak a tanítására csupán heti egy óra van előírva, s tanítása is csak az ötödik osztályban kezdődik. Ez nem elég. A második ezred évben az új Magyarország csak a múltját ismerő, hazájáért lelkesedni tudó nemzedékben állhat fenn. Ezt a lelkesedést, ezt az égő honszerelmet kell becsöpögtetni az ifjú nemzedékbe.

Ama tárgyak, melyeket a második csoportban emítettünk, már nem bírnak oly fontossággal

a népéletre nézve. Nem azt teszi ez, mintha ezek is nem volnának kiegészítő részei általában a mivéldésnek, s így rájuk szükség nem volna, sőt igen is van; hanem azt, hogy ez a szükség nem oly közvetlen, mint amazoké. Így tehát ezeknek tanítását, a mennyiben lehetséges, össze kellene kötni amazokkal, s csak a mi éppen külön beosztást igényel, azt tanítani külön. A beszéd- és értelemgyakorlatoknál bő alkalom kínálkozik a földrajzra, természetrajzra, egészségtanra; nem különben az olvasmányok kapcsán is lehet ezeket tárgyalni, míg az ismétlő iskolában, mikor már a növendékek úgy is csakhamar kilépnek az életbe, bővebben lehet foglalkozni a polgári jogokkal, és kötelelességekkel.

Általában véve, minden egyes tárgynál nem betűt, hanem a lényegét kell megtanítani, mert a mostani rendszer és beosztás mellett, a növendékek túl vannak terhelve. Sokat akarunk, és kevés eredményt érünk el. Később, egy néhány évtizeddel, mikor a nép értelmi világa még többet emelkedett, mikor elenyésznek a hiányos felszerelésű iskolák, mikor nem lesznek a tantermek túlzsúfolva mikor nem lesz tanító-hiány, mikor bekövetkezik a szegény nép ingyen iskolázása akkor a kereteket ki lehet szélesíteni, és minden egyes tárgyat lehet a maga módja szerint tanítani; de addig, különösen a mi szegény felekezeti iskoláinknál, csak a legszükségesebb dolgokra kell szoritkozunk.

Igy, ha számot vetünk a tényleges állapotokkal, és azok szerint alkalmazzuk, módosítjuk nép-oktatási szervezetünket, csak így haladhatunk sikerrel az eszme, és igazság felé; így rakhatjuk le a népnél a tudás fundamentomát; így lesz az iskola a felvilágosodás székhelye, és hazaszeretet meleg ágya.

Vajda Ferenc.

A körlelkészek nyugdíj-intézete.

Őszinte hálával tekintenek a körlelkészek és családjai az egyházkerületre, főként a püspökre, hogy a körlelkészek nyugdíj-intézetét megalkották, s a lehető leggyorsabban életbe léptették.

A mi évek óta csak ígéret és ohajtás tárgya volt, ez év első napjától fogva valóság. A körlelkészek, feleségeik, és gyermekeik megkönnyebbülve lélegzenek fel, mert egy minden órában beállható ijesztő jövő rémalakja nem sötétlik többé szemek előtt.

Ha a rendkívüli szolgálat sulya alatt a munkára képes erő megfogyatkozik, nem fog koldus-bot reszketni bémult karjainkban, s az élet csöndes estéjén, fáradt útas-kint, nyugalomra vágyva, nem fog hiányozni a tisztas

egyházi beszédéről irt nagy terjedelmű tanulmányát rendezti sajtó alá, kiterjeszkedve az egyházi beszéd irodalmára, annak különböző korszakaira, az egyes theologiai irányok jellemzésére s általában az egyházi beszéd jelentőségére, miveltségtörténeti s népnevelési szempontokból. Mint katedrális szónok a legkiválóbbak egyike s tekintetben az újabbkori egyházi szónokok nagy tömegéből magasan kiemelkedő s a hatás, melyet e minőségben a papi pályára készülő ifjakra gyakorolni fog. előreláthatólag rendkívüli mérvben fejlesztő s jótékonyan buzdító lesz. Igaz, hogy theol. magántanári szóbeli vizsgát még nem tett, de a főt. kerületi közgyűlés által 1887-ben, 40. jkvi szám alatt megállapított szabályzat értelmében ez a minősültségnek nem kizárólagos föltétele, a menyiben a szabályzat IV. fejezetének b) alpontja szerint megszerezhető az az irodalom terén való munkálkodás által is s kétségen felül álló, hogy tiszt. Molnár Albert, aa. e tekintetben kiváló minősültséggel bír. Javadalmazása, természetbeni szálláson s nyugdíj és özvegy-árvai kegyjavadalomra való jogosultságon kívül, évi 2000 frtban lenne megállapítandó.

3. A dogmatikai tanszékre ajánlom tiszt. Nagy Károly, jelenleg n-nyedi ref. lelkész, az ottani theol. akadémiánál alkalmazott theol. magántanár, aát. Egyházkerületünknek jelességekkel megáldott növendéke ő s theol. magántanári vizsgáját is kitűnő eredménnyel tette le és a többek közt »Kálvin theológiája« című s a néhez kérdést egész mélységében felölölő, nyomtatásban is megjelent tanulmányával, szakkörökben megérdemelt feltűnést keltett. Mint a n-nyedi theol. akadémiánál ez idő szerint alkalmazott egyén, arra természetének elismerésre méltó bizonyítékait szolgáltatja. Tekintettel arra, hogy jelenlegi állásaiban 2000 frtot meghaladó jövedelmet élvez: fizetése 1500 frtban lesz ugyan megállapítandó, de oly kijelentéssel, hogy a szukcessio jogán magasabb javadalomra első sorban ő lesz jogosult.

4. Az egyháztörténelmi tanszékre meghivandónak javaslom Pokoly József aát, ki jelenleg geszti pap. Szigorlatot a debreceni theol. akadémián tett 1870-ben kitűnő eredménnyel s több éven át volt Tisza Kálmán fiainak nevelője. Kora ifjuságától kezdve, előszeretettel foglalkozik egyháztörténelmi tanulmányokkal. E szakbavágó feles számú dolgozatai éles ítélőtehetségnek, a forrásokra visszamenő buvárkodó szellemének s meglepő irói tehetségnek nyomait tüntetik fel. Nyomtatásban megjelent tanulmányai közül fölemlitem a következőket: »A XVI. és XVII. század belmissziószerű munkássága hazánkban;« »Cordatus Konrád;« »Pótlék a hercegszölösi kánonokhoz;« »Vot-e Speratus Pál Budán?« »Lomnicai János, szepesi prépostról« és »A magyar protestáns házassági jog rövid története 1786-ig.« Ez utóbbi a Protestáns Szemle füzeteiben jelent meg s már egymagában véve, elfogadható a theol. magántanárság jogcíméül. A javadalom részére is, szálláson, nyugdíj és özvegy-árvai igényen kívül, 1500 frt. törzsfizetésben állapítandó meg.

Igazgató-Tanácsunk főt. püspök aának e javaslatait megnyugvással tudomásul vette, magáévá tette s ily értelemben a nevezett aai részére a szabályszerű meghívó leveleket kiállíttatni rendelte, kimondván egyszer-

smind, főt. püspök aa. kapcsolatos indítványára elvileg azt is, hogy az új tanintézetnél alkalmazott s alkalmazandó tanárok részére négy izben kiutalandó 200—200 frtos ötöd éves korpótléket s az alap gyarapodásához képest, lehetőleg mielőbbre a törzsfizetések egyenlősítését is kilátásba helyezi.

Tárgyaltatott továbbá a múlt évben tartott főt. egyetemes konventnek 74. jkvi számú fölhívása, mely szerint arra nézve kívántatik az egyházkerületektől vélemény, hogy a gimnáziumi igazgatóságok miképpen járnak el az állami felügyelet kiküldötteivel szemben? Minthogy pedig egyházkerületünkben erre nézve még az 1889. évben megállapított részletes szabályzat kellőleg intézkedik; e szabályzat a főt. konventnek egyszerűen bemutatni határozatott.

A főt. egyetemes konvent azon felhívására pedig, melyben a gimnáziumi oktatás fölötti felügyeletről való gondoskodásra s gimnáziumi rendtartási szabályok alkotására hívja föl az egyházkerületeket, megiratni határozatott, hogy miután erdélyi egyházkerületünkben a szóban forgó rendszabályok már megvannak s minthogy másfelől a gimnáziumi oktatás felügyeletéről az Igazgató-Tanács szervezetében, nemkülönbén a kollegiumi vizsgáló-bizottságok működésében kellőleg gondoskodva van, ezek tekintetében, egyházkerületünkre nézve, újabb intézkedések szüksége fenn nem forog. Végül, ugyancsak a konvent fölhívására, elhatározta Ig-Tanácsunk, hogy jövőre a kollegiumi számadásokat két-két példányban rendeli föl, melyek egyike itt maradván, ezekből a konvent elé időnkint jelentések lesznek tehető a kollegiumok vagyoni helyzetéről.

Kolozsvári ref. kollegiumunk Előljáróságának a miniszteri biztos 1894. évi látogatása alapján tett miniszteri észrevételekre vonatkozó felelete elfogadtatott, s a közoktatásügyi miniszter urhoz leendő fölterjesztése kimondatott.

Felolvastattak és elfogadtattak, továbbá, azon jelentések, melyek a közelebről megtartandó főt. egyházkerületi közgyűlés elé fognak terjesztetni az új zsinati törvények és utasítások megkészítése és szétküldése tárgyában s az ezen közgyűlés által eszközözendő különböző választásokra nézve.

Előterjesztett, hogy az új zsinati törvények értelmében, a többek között, a lelkészek felavatására s a zsinati képviselők választási módozataira nézve is szabályrendeletek alkalmazandók. Az előbbi szabályrendelet elkészítésére nt. Szász Gerő, közjegyző, aa. az utóbbira nézve pedig dr. Kolosvári Sándor, Márkus János és dr. Deák Albert, aából álló bizottság kéretett föl.

Nagy-nyedi Bethlen kollegiumunk Előljáróságának indokolt határozata, mely szerint a tanárok természetben kiszolgáltatott fajárandságát, méter-ölenkint 12 frt. 50 krral, megváltatni határozta, ajánlattal fog a főt. egyházkerületi közgyűlés elé terjesztetni.

Főt. püspök aa. előterjesztésére, a Budapesten építendő bérházak építési felügyelőjéül Feszty Gyula, műépítész kéretett föl, megfelelő tiszteletdíjban való részvétel kilátásba helyezése mellett.

Orbai esperes aa. ajánló fölterjesztése folytán, zabolai egyházközségünknek a kepeváltási szabályzat ki-

egésztetésére vonatkozó s a betelepülő egyházttagok és újházások kepetartozását megállapító határozata, szokott fentartással megerősített.

Ugyancsak orbai esperes aa. fölterjesztése alapján, tárgyalatott a körösi egyházközség azon határozata, melylyel a körösi Csoma Sándor-féle alapítvány kamatainak mikénti fölhasználását állapítja meg, s minthogy e megállapítás megfelelőnek találtatott: átküldetett Háromszékvármegye köz. bizottságához elfogadás, s a közoktatásügyi miniszter ur elé leendő terjesztés végett.

Peleskezi körlelkész, t. Csák Emil aa. ellen, a pelei papiház előleges engedély nélkül történt felépítéseért közigazgatási vizsgálat indítván, minthogy azonban ennek során kitünt, hogy nevezett lelkész aa. nem rosszakarát, hanem inkább tulbuzgóságból követte el a szabálytalanságot: megintetett s az építkezés megtörténte tudomásul vétetett.

Harói és nagyrapolti egyházközségeink azon kérései, hogy regálékártalanítási tőkéjük házi kezelésre kiadassék, teljesíthető nem volt, minthogy ezen tőkék, a közgyűlés határozatának megfelelően, a közalapba helyeztetek s onnan jelzálogi kölcsönökbe fektetettek.

Deési egyházközségünk tisztújító közgyűlésének határozatai, mely szerint az egyházközségi keblki gondnoki állásra Göci Károly, jogtanácsossá, dr. Csizér Akos, pénztárnokká Bíró Antal, s. jegyzővé Nagy Benedek aa. választattak meg: jóváhagyó tudomásul vétettek; nem különben tudomásul vétetett s végleges igazolás végett a főt. közgyűlés elé terjesztetni határozatott azon határozat is, melylyel egyházkerületi képviselővé Deésy János aa. választatott meg.

Ezek után, az idő előhaladottsága miatt, az ülés bezáratott s folytatása hétfőn délutánra tüzetett ki.

R. S.

TÁRCA.

Kálvin theológiája.

(Theol. magántanári vizsgára, írta: Nagy Károly, evang. ref. pap. Ára 1 frt. 50 kr. Kiadja Báldi Károly, Nagy-Enyeden.)

(Vége.)

A fokozatos fejlődés eszköze, feltétele: isten önkijelentése, melynek leírása, e kijelentés módja, vagy formája és közege szerint, három részre oszlik: a) a természet, b) az embervilágban való közvetett, és c) az üdvéletben való közvetlen kijelentésre, mely utóbbinak reprezentánsa a szentírás, mint isten igéje. Az írás e magas méltóságának igazolása s a kapcsolatos kérdések tárgyalása után, méltatja szerző Kálvinnak a vallás lényegéről való felfogását, s Kálvin egyik nagy érdemét abban találja, hogy «felismerve a ker. vallásos szellemnek a philosophiai gondolkozástól való elszakíthatatlanságát: eleget tett úgy a történeti folytonosság követelményeinek, mint a keresztyén eszme kívánalmainak, midőn nem szakított a tudományban nélkülözhetetlen philosophiai gondolkozással, hanem felvette azt, a vallásos tudatra nézve idegen elemektől megtisztított alakban s ez által újra megvetette alapját a ker. theologia tudományos tárgyalásának.» A másik nagy érdeme Kálvinnak: az isteni önkijelentésről való emelkedett, nemes felfogása; alig van keresztyén theologus, a ki e ponton oly magasra emelkedett volna, mint ő.

A dogmatikai alapvető részt követi a specialis keresztyén vallásos tudat leírása, mely két fejezetre oszlik.

Az első fejezet szól a *teremtő* isten ismeretéről. Az istenismeret nem az ő lényegének ismerete, hanem ismeret istenről; ezen ismeret szerzésének útja pedig az ő műveinek ismerete.

Első lépés ez úton a természetvilág ismerete, mely kettős szempontból szükséges: 1. hogy megismerjük magában a teremtésben isten nagyságát és mindenhatóságát; hogy ezáltal közelebb vezetessünk a hithez. A teremtő isten ismerete azonban hiányos, ha nem terjeszkedik ki az erkölcsi lény, az ember vizsgálatára is. Ebből látjuk isten jóságát, szentségét, és igazságát. Azonban, sem a teremtést, sem az ebben nyilatkozó teremtőt a maga fenségében igazán meg nem ismerjük, ha számot nem vetünk az isteni

gondviselés munkájával. A gondviselés a folyton munkás isteni mindenhatóság; ez kiterjed mind a természet, mind az ember-világra. «Isten vezérlője és igazgatója minden dolgoknak; a ki az ő isteni bölcsességéből örök időktől fogva elvégezte, a mit cselekedni akar és most, a mit elvégzett, hatalmával megvalósítja.» (Iustit. I. 16. 8.) Kálvin természetnézete minden ízében vallásos; szerinte a természet isten, de isten nem a természet, azaz: a természet, mint olyan, isteni nyilatkozat, de nem meríti ki isten lényegét, ő több, mint csupán a természet, ő immanens a természetben, de egyszersmind transcendens is. A természet törvénye isten törvénye, isten akarata, isten munkája; csodáról tehát olyan értelemben, mintha isten a természet törvényével szemben tenne valamit, Kálvinnál szó sem lehet. Csoda istenre nézve nem, csak ránk nézve lehetséges, s ránk nézve is csak annyiban, a mennyiben gyarló emberi értelemmel nem vagyunk képesek, az isteni munkálkodásnak sem célját, sem eszközeit belátni. Az ember nem isten lényegéből való (essentia dei), de ő hozzá hasonló; a hasonlóság azonban a testre nem terjed ki (mint Luther-nél), hanem szorosan a lelki tehetségekben: az értelem és akarat tökéletességében áll.

Ennyi, dióhéjba foglalva, a «cognitio dei creatoris.»

A «corpus doctrinae christianae» második fejezete, három szakaszra osztva, szól a *megváltó* isten ismeretéről, és pedig: A) a váltság előkészítéséről és megalapításáról a Jézus Krisztus által; B) a Jézus Krisztásban megalapított üdv közléséről és elsajátításáról; C) az üdv külső eszközeiről.

A) Isten megváltói működése feltételezi egyfelől a váltságra szorult alanyt, másfelől egy tárgyat, a mitől az alanynak meg kell váltatnia. Az alany az ember, a tárgy a bűn.

Első feladat tehát a váltság előfeltételének, az ember bűnös állapotának, vagyis, Ádámra vonatkozólag, az esetnek, reánk nézve az eredendő bűnnek s e kettő közötti viszonynak ismerete. Ha a váltság előfeltételével tisztában vagyunk, csak akkor lehet szó az isten megváltói működéséről, melynek eszköze a Jézus Krisztus, ki az eset által bűnbe jutott emberiségre nézve, a már e ponton megkezdődött isteni váltság-munkának személyesítője, s így nyilatkozik úgy testté létele előtt a törvényben, mint a történeti Jézus Krisztus

személyében és a megdicsőlt Krisztus hatásában: lényegileg úgy a törvényben, mint az evangéliumban. A Jézus Krisztus feladata a váltság munkájának végrehajtásában állván, ezért emberré kellett lennie, de úgy, hogy benne az isteni és emberi egysége a személy egységében jelenjék meg. A Jézus Krisztus személyében megjelent isten ember feladatát a három hivatal: prófétai, királyi s különösen a főpapi, betöltése által valósítja meg, a miáltal valósággal megszerzi számunkra a váltságot és az üdvöt.

A Krisztus ezen váltságművét Kálvin az isteni szabad kegyelemtől teszi függővé, s e szerint, a váltságot nem annyira az anselmusi elégtételben, mint inkább a Krisztussal való életközösség megalapításában látja.

B) A Jézus Krisztusban megalapított üdv közlése és elsajátítása a szentlélek közvetítése által történik; ez az összekötő kapocs, melylyel minket a Krisztus magához fűz. A szentlélek munkásságának célja: a mi üdvünket elkezdni és tökéletességre juttatni. Az első lépés erre, hogy hitet kelt bennünk, mert csak ez által tarthatjuk meg a Krisztusban nekünk ajándékozott kegyelmet. A hit mellett isten ígéje nem felesleges, mert a hit az ígéből táplálkozik. Hit által igazulunk meg s nem a cselekedetek érdeméből; isten ingyen kegyelméből, a bűnbocsánat, s nem saját érdemünk alapján.

Ez a megigazulás nem zárja ki az erkölcsiséget; a kettő a keresztyén szabadság alapján összeegyeztethető. A hitnek folyton növekednie kell; e növekedés eszköze a hit gyakorlása, mely első sorban az ima által érhető el. Az imára vonatkozó rövid fejtegetés után következik a praedestinatio tárgyalása. A praedestinatio isten örök dekretuma, «mely szerint némelyeket az üdvre, másokat a kárhozatra rendelt.» E tannak alapja: az istentől való teljes függés gondolata s benne a katolikus pelagianismus elleni protestatio nyer kifejezést. Megérteni csak vallásos szempontból lehet, s e karaktere különbözteti meg a fatalizmus és filozófiai determinizmustól. A praedestinatio és decretumtan, eredeti alakjában, kétségkívül hibás; minden hibájának alapja pedig azon mekhanikus viszony, melyet e tan isten és ember között föltételez és az ebből folyó anthropomorfizmus. A dekretumtan összes nehézségei megszűnnek, ha azt, az idői korlátoktól megszabadítva, istennek örök, önmagához mindig egyenlő kegyelmi működésével helyettesítjük.

C) Az üdv külső eszközeit tárgyaló szakasz szól az egyhárról s az egyházi kegyelemeszközökről. Ilyenek: isten ígéje és a sacramentumok (keresztség és urvacSORA). Az urvacSORA és az egyházra vonatkozó kérdések részletes fejtegetése s néhány fontosabb ellenvetés cáfolata zárja be a specialis keresztyén vallás, s egyuttal az egész hittan ismertetését.

A munka második fele, mint fönnebb említettük, Kálvin erkölcsstanának rövid vázlatát adja. Kálvinnál nincs külön hit- és erkölcsstan; mindkettőnek közös, objectiv alapja a praedestinatio, subjectiv, a felöltözött Krisztus. Az erkölcsi élet nyilvánulása a poenitentia, magasabb fokon pedig az önmehtagadás. Az erkölcsi tökéletesedés útja: a kereszt hordozása. E kereszt hordozást, melyet Krisztus is viselt, Kálvin a kísértésekkel és szenvedésekkel való harcban mutatja fel. Az erkölcsi élet normája a szeretetben kulmináló törvény és pedig a keresztyén szabadság föltétele mellett. Ezek után szól az ima erkölcsi jelentőségéről, a hit és erkölcsi élet közös céljáról, a család, egyház és állam szerepéről és hivatásáról s ezzel végződik az erkölcsstan rész.

A befejezésben, fejtegetéseinek végeredménye gyanánt, kimondja szerző, hogy Kálvin, mint dogmatikus, kiállja a legszigorubb kritikát, melyet vele szemben, a 16. század álláspontjáról, gyakorolhatunk. Mi az hát nála, mi a mai kor gyermekét kielégíteni nem képes? Az, a mi benne a 16-ik századé. A munkájában kifejezésre jutott vallásos elv, az isten atyai bölcsességére támaszkodó teljes függés érzete: örök; a rendszer, bár nem vál-

tozhatatlan, eddig még nincs túlszárnyalva; de a gondolkodás formája, a kifejezés, a nyelv, a képzetek, szóval, a terminologia, a külső alak, melyben a gondolat megjelenik, mindez már elavult s a folyton haladó kor kívánalmainak nem felel meg. De hát, miként a rabbi iskoláktól, vagy a görög bölcsészeketől, miként Galileitől vagy Kopernikustól, úgy Kálvintól és reformátortársaitól is képtelenséget kívánánk, ha azt akarnók, hogy gondolataikat a XIX. század terminológiájával fejezzék ki. «Ha végre-valahára belátnók ezt mindnyájan, nem csak meg nem botránkoznánk, sőt egészen természetesnek látnók az olyan törekvéseket, melyek az elődök vallását a modern tudatnak hozzáférhetővé tenni, vagyis saját nyelvünk, észjárásunk és gondolatvilágunknak megfelelőbb formába önteni igyekeznek.»

Ime, főbb vonásaiban, Nagy Károly művének beosztása és gondolatmenete. A fontosabb helyeket törekedtem lehetőleg kiemelni, hogy az olvasó minél helyesebb és tisztább képet nyerjen a munkáról, melynek minden lapja alapos kritikáról, mélyreható tanulmányról és nagy utánjárásról tesz tanubizonyosságot. Egyes részletei, különösen a vallás eredete, lényege és fejlődése, oly szépen, annyi melegséggel vannak megírva, hogy az olvasó figyelmét egészen lebilincselik. Csupán a kritikai fejtegetéseknél válik a munka iránya nehézkessé, sőt nem egyszer oly bonyolulttá, hogy alig tudunk belőle kibontakozni. A nagy számban előforduló idegen szövegeket is, legalább helyenkint, lehetett volna megfelelő jó magyar kifejezésekkel helyettesíteni.

E megjegyzések után, melyek a munka benső értékét legkevésbé sem csökkentik, nyugodt lélekkel ajánlom lapunk olvasó közönségének szives figyelmébe.

Ifj. Péter Károly.
ev. ref. pap.

Különfélék.

= **A legnagyobb lelki gaudiummal** jegyezzük fel az igazában kiérdemelt méltó elismeréseket. Egyházkerületünk általános becslést és mindenki által szeretve tisztelt főgondnokát, gr. Kuún Géza ő méltóságát az a kitüntetés érte, hogy a leidai tudomány-egyetem szenátusa tiszteletbeli doktorrá választotta folyó hó 15-én tartott ülésében. Jól eső büszkeségünknek tartjuk, hogy a különben tisztán a tudós gróf személyét ért kitüntetésből részét követhetünk magunknak, miután őt örömmel nevezük a mienknek. Egész Magyarország nem választható meg tiszteletbeli doktorrá; de az egyes megválasztottak fénye bevilágítja az egész országot s ebből a nagyobb részt nem adjuk senki- nek, megtartjuk magunknak s legjobban annak örülnék, ha minél hosszabb élet lenne éltető talaja.

= **Közelebből egy nyomtatványt kaptunk** a sz.-szolnoki egyházmegyéből, melyből derekas dolgokról vetünk értesítést, mert benne nem kevesebbről van szó, mint arról, hogy elköszítsék e nagy területen fekvő egyházmegyének négy esperességre való felosztását. A mint látjuk, a Papi Értekezlet fiók-köreinek szervezéséből indult ki a mozgalom, mely maga után vont, mint a magból lesz a kalász, az esperességekre való felosztást. Természetesen, egyelőre csak az értekezleti szervezésről lehet szó, miután az esperességek felállítása az egyházkerületi közgyűlés hatáskörébe tartozik. Hogy meglesz, a felől mi teljes remény- ségben vagyunk; hogy minő berendezéssel, szervezettel, és módálítások között, az lehet megbeszélés, tanácskozás tárgya, de mi már előre is örvendünk a születendő sz.-csehi, sz.-somlyói, tasnádi, és zilahi egyházmegyéknek; sőt sürgetjük a többi nagy egyházmegyét is, hogy e tekintetben küldjenek ki «gondolkodó bizottságot», hogy így a sz.-szolnoki egyházmegye kezdeményezéséhez képest, meg legyen téve minden arra, hogy a sürgetően intő idő teljességében, éretten essék le az érett gyümölcs. Örvendünk, hogy a legelőször lapunkban általunk felvetett eszme annyira termékenynek ígérkezik, hogy életbe léptetésén a leg-

jobbakk immár buzgólkodnak, belátván, hogy a rész szerint belénk adatott talentumokkal csak rész szerint, azaz, részekre osztva, munkálkodhatunk áldásosan. Hisszük, hogy ez a de-centralizáló processus, ha megvalósul, az egyetemes reform. egyháznak, első sorban egyházkerületünknek fog eddig soha nem tapasztalt javára szolgálni.

== **Halálozás.** Távirati uton vesszük a hirt, hogy zilahi kollegiumunk nyugalmazott tanára — **Dobai Sándor** meghalt. A hálának, és a kegyeletnek legszentebb érzelmeivel fogadjuk e szomorú hirt, mely a megváltozhatatlanba való megnyugvást teszi kötelességünké. Megnyugszunk, mert jó öregséget adott neki a jó isten; és mert a gondviselés egész életében tette őt a jóknak és igazaknak a szeretet és tisztelet tárgyává. Lapunk szerkesztője jóltevőjét gyászolja benne őszintén, igaz meghatottsággal. A negyvenes évek elejétől a forradalomig egyszerű, jellemes és derék, puritán privát-preceptorát tanulta szeretni és tisztelni a megboldogultban. A forradalomban, Vizaknánál találkoztak egy pillanatra. Lapunk szerkesztője századával vonult ki a csatatérre, Dobait már négy honvéd hozta be a városba. Lábát lötték keresztül. A tanító és tanítvány ugyanazon szent ügy szolgálatában! Tünetes idők! Azután is együtt küzdöttünk. Ő tanár; én szerény tehetségű lelkipásztor. A szeretetben egyezők voltunk mindig; az iránta való hálás tiszteletben nálamnál külön nem volt senki. Ez a tisztelet e percben átment a kegyelet érzelmeibe, mely megmarad a sirig, s melyben, hiszem, hogy osztóznak mind azok, kik a kálvinista tanárok iránt való hódoló tiszteletben emberi méltó-

ságuk elégtételét látják. Nyugodj csöndesen, te, jó, igaz barát, lelkes hazafi, derék protestáns tanár!

== **A lapunkból is előnyösen ismert**, ifju lelkész-társunk, selyei pap, **Sámu el Aladár**, igen szépen és hasznosan kezdi munkálkodását. Minden szombaton estve vallásos összejöveteleket tart, imával, énekléssel, és hasznos felolvasásokkal növelve híveinek vallásos, erkölcsi, és hazafias érületét; és már megvetette alapját az egyházközségi könyvtár felállításának is. Ez az igazi belmisszió; ez az evangelizálás; ez az Értekezletek legközelebbi célja. A ki ezt nem csak érti, és érzi, de meg is valósítja: az büszke lehet papi voltára, és jogot tarthat a jók tiszteletére.

== **Könyöradományok gyűjtésére nyert engedélyt** a **d n ó t f á j i** egyházunk, temploma számára. Maga a templom felépült, de a felszerelés, a berendezés hátra van. A kis egyház erejét majdnem felül haladó áldozatot hozott pénzben, fuvar-munkában, napszámban. Ők állanak a hitben ma is, de támogatásra várnak: ezért folyamodnak a jók áldozatkészségéhez. A legmelegebben ajánljuk a Felhívást olvasóink, paptársaink, egyházaink figyelmébe.

== **A «Prot. Szemle» folyó évi második** füzete a következő tartalommal jelent meg: 1. A magyar protestáns egyházak vagyoni viszonyai az 1790/91. XXVI. törvény-cikkig. **Pokoly József**. 2. A héber szellem bölcséleti iránya. **Józsa Zsigmond**. 3. Az énekeskönyv reformja, zenészeti szempontból. **Farkas Lajos**. 4. A jövő vallása, s annak profétái. **Szlávik Mátyás**. Irodalmi szemle. Hazai és külföldi irodalom.

HIVATALOS RÉSZ.

240—1895.

KÖRÖZVÉNY,

valamennyi egyházmegye nt. Espereséhez.

Felhívjuk a nagytiszteletű **Esperes** urakat, hogy az egyházmegyei özvegy-árvai gyámialapok 1893. évi állásáról szerkesztett kimutatásokat, a mennyiben azok ez ideig még hatóságunkhoz fölterjesztve nem lettek, legkésőbb folyó évi március hó 20-ig felterjeszteni sziveskedjenek.

Együttal felkérjük, hogy az előző évi kimutatásoknak minden év június hó 1-ig leendő felterjesztése iránt intézkedni sziveskedjenek, hogy a sürgetéssel járó kellemetlenségeknek egyszer mindenkorra eleje vétessék.

Kolozsvártt, 1895. febr. 10-én.

Maksay Fános,
számvevő.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

509—1895.

FELHÍVÁS,

valamennyi egyházmegyénk nt. Espereséhez.

Mint hogy egyházkerületünk idei rendes közgyűlése folyó évi március hó 16-ára már kitűzetett, felhívjuk ntiszt. **Esperes** aait, hogy az 1892-ik évi közgyűlés 32. jkvi sz. határozata rendelkezéséhez képest, a felszentelendő ifju lelki pásztorok okmányait s az illető egyházközségek erre vonatkozó kéréseit bevévén, a vezetésük alatti egyházmegyei tanács véleményével, nem különben a zst. törv. 50. §-a e) pontja értelmében a közgyűlésünk elébe terjeszteni kívánt ügyeket, a kitűzött egyházkerületi közgyűlés megnyilta előtt 15 nappal, vagyis folyó év március hó 1-éig hatóságunkhoz annyival is inkább terjeszszék föl, mivel a kitűzött idő után beérkező ily ügyek, az idei egyházkerületi közgyűlés elé vitetni nem fognak.

Kolozsvártt, 1895. febr. 13-án.

Márkus Fános,
titkár.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

294—1895.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a deési egyházmegyébe kebelezett, s.-m.-berkeszi egyházközség kántor-organista-tanítói állomására, ezennel pályázatot hirdetek.

Évi javadalom: kényelmes lakáson kívül, egyházható-

sági becslés szerint, 302 frt. melyből 12 frt. kanonika-porcio értéke, 290 frt. készpénz. Megjegyzem, hogy csak okleveles tanítók pályázhatnak.

Pályázati határidő: folyó évi március hó 20. Folyamodványok nt. **Pap István**, esperes aához S.-M.-Berkeszre, u. p. Nagy-Somkút, küldendők.

Kolozsvártt, 1895. febr. 14.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

306—1895.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a küküllői egyházmegyébe kebelezett **héd erf á j i** egyházközség organista kántori állomására, ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalom: tisztességes lakás, kert, és gazdasági épületeken kívül, 357 frt. értékű kepe, egyházhatósági becslés szerint, mely fizetésért, a megválasztott köteles, a szorosabb értelemben vett organista-kántori teendőik végzésén kívül, az állami iskolába járó ref. tanköteleseket, és felnötteket vallásos énekekre tanítani.

A fölszerelt folyamodások f. évi március 20-ig nt. **Kovács Elek**, esperes aához V.-Gálfalvára küldendők, u. p. D.-Szt.-Márton.

Kolozsvártt, 1894. febr. 15.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

336—1895.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a sepsi egyházmegyébe kebelezett **b es en y ő i** egyházközség énekevezértanítói állomására pályázat nyitattik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott szép lakáson kívül, 176 frt. 30 kr. értékű kepe, kanonika-porcio és tandij hasznélvezete, mely összegnek 300, esetleg 400 frtra leendő felemelése érdekében a magas kormányhoz a szükséges lépések megtétettek.

Pályázati határnap: f. év március 20-a.

Folyamodványok nt. **Zágoni Pál**, esperes aához, Nagy-Borosnyóra küldendők.

Kolozsvártt, 1895. febr. 18.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: **Szász Gerő.**

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXV. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1895. Február 28.

9. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY ÍVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Tudás, és hit.

II.

Az elemi népoktatással foglalkozva, szólanunk kellene, a tananyag után, az iskolai felszerelésről, vagyronról, könyvtárakról, tanítói javadalmazásról, felügyeletről: e téren való hiányok, azonban, mindnyájunk előtt annyira ismeretesek, hogy itt nem beszélni, hanem tenni kell.

Ezekon kívül, kiváló fontosságu a népoktatásra nézve az; hogy milyen tankönyvet használnak a növendékek? Az állam e tekintetben évről-évre engedélyezi a szakközegei által alkalmasnak jelölt tankönyveket, a melyeket a felekezetek is acceptálhatnak, és így, e miatt még nem volna oly nagy baj, ha azokat minden iskolaszék figyelemmel kísérné, és a szükséges újításokat megtenné. De nem úgy vagyunk, ám, a vallástani kézi könyvekkel. Ez már egészen a felekezet dolga.

És e kérdéssel beléptünk a hit világába.

Nem állítjuk, hogy a hit, s általában a vallásos érzület csak a jól megírott vallástani kézi könyvekből volna elsajátítható, hogy a ki nem tudja a hit-cikkeket, azért még ne lehetne istenfélő, vallásos ember. Nem, mert tudjuk, hogy a vallás a szív, a kedély világába tartozik. Érezni kell a lelkünkben az istenséget; érezni kell a szeretetet. De azért, a vallásos oktatásnál szükségesek a jó tankönyvek. Olyanok ezek, egyik jeles tanárom hasonlatával élve, mint az épület mellett az állvány. Mikor készen van az épület, lebontjuk az állványt; mikor az egyént bevezettük a vallás világába, nincs szükség tovább a kézi könyvre. A hasonlatnál maradva, mikint az épületben levő kisebb javításokat elvégezhetjük az után egy létrával, úgy itt is van egy létra, mely menybe vezet: ez a biblia.

Egyházkerületünk a már jelzett «Útatisása» ban megjelöli a használatra alkalmasabb vallástani

kézi könyveket. Az ott felsoroltakon kívül, azóta alig jelent meg számottevő munka. Csupán kettőt említünk fel azok közül: a «Kis bibliát», és a «Konfirmációi kis kátét». Amannak, bár jeles szerzője előtt meghajlunk, különösen az ó-testamenti része az, mely nem tartalmaz elég erkölcsi tanulságot; ennél pedig, a szent háromságról szóló részt nevezük meg, mint olyat, mely átdolgozásra vár. A kolozs-kalotai egyházmegye Papi Értekezlete fölvetette a vallástani kézi könyvek revízióját; ezt az eszmét helyeselve, sürgetjük a megvalósítást, és pedig leghelyesebben úgy, hogy nyisson az Igazgató-Tanács arra nyílt pályázatot.

Lépjünk ki az iskolából az életbe, a felnőttek iskolájába. Ebben a nagy intézetben annak, minek az iskola megvetette alapját, föl kellene épülnie, befejezésre jutnia. Erre nézve az eszközök: a népkönyvtárak, hirlapok, templom, és az újabban divattossá vált vallásos összejövetelek. Helyesen kezelve, egyiránt erősítheti mindenik a hitet is, a tudást is; együttesen szólunk azért róluk.

Számot kell vetnünk, azonban, előbb azzal, hogy a talaj mennyiben alkalmas azoknak befogadására, a magyar nép természete mennyiben rejti magában a mély vallásos hit gyökérszárait? Érdekes volna, itt világos képét adni az ős magyarok vallásos felfogásának, s abból következtetni, abból magyarázni ki a magyar nép vallásos természetét. De, mivel a multa nézve csak egy pár eltérő hipotézissel állunk szemben: megkísértjük a tapasztalatból magyarázni ki, legkevésbé sem vindikálván magunknak az infallibilitást.

A magyar nép harcias, vitéz, bátor; így ismerjük a történelemből, s e jellem-vonásokat magán hordozza a máj nemzedék is. A «hadúr», mely az ős magyarokat hódító harcaikban megsegítette, ma is ismeretes a «magyarok istené»-ben. A forradalom lánglelkü költője is a magyarok istenére esküszik, hogy «rabok tovább nem leszünk». E

tulajdonságok pedig, ha nem is ellenkeznek a mély vallásos érzülettel, de nem is alap-föltételei annak. Azok a fegyverek, melyeket az üdvösség fejedelme, Jézus Krisztus kezünkbe ad, egészen mások, mint a hadúr fegyverei. A szeretet, békesség, alázatosság, könyörületesség nem egyezik meg a hadúr testi fegyvereivel, ennek hordozói tehát nehezen öltik magukra amazokat. A nép vallásos érzületének mérlegelésénél tekintetbe kell vennünk a tudományok, mesterségek, művészetek iránti hajlamot, a mely kutatást, elmélyedést, a dolgok okainak fürkészését tételezi föl. E hajlam pedig nem első helyen áll a mi népünkben. A magyar nép inkább könnyü vérü, felületes, mint elmélyedő, spekuláló. Innen van az, hogy vallásos téren nem a tisztultabb fogalmak felé törekvő, hanem inkább a misztikus, titokzatos felé hajló. A vármegyei nép, pl. a vallásos népek hírében áll, hiven járja a templomot, de azért, ha baja van, éppen vallásos indokokból, a popákhoz, kuruzslókhoz folyamodik, misét mondat. Lehetne talán ezt az ismeretek csekély voltának, a tudatlanságnak is tulajdonítani, mert tényleg ez a nép bir a legcsekélyebb ismerettel, de alig állunk e tekintetben másképpen a székely néppel is, a mely pedig tanultabb, felvilágosodottabb. Ott is napi rendben van a kuruzslás, rá-olvasás, jég ellen harangozás, sat. E jellem-vonást a mi népünk őseitől örökölte, a melyről szintén tudjuk, hogy táltosait, papjait kiváló tiszteletben tartotta. E mellett, a székely népről még azt is tudjuk, hogy az nem valami buzgó templom-járó. Ennek okát pedig abban találjuk fel, hogy ő magát okosnak, miveltnak tartja, a tanult embernek pedig, úgy okoskodik, nincs szüksége vallásra.

Ez a gondolkozás-mód, azonban, nem csak a székely népé, hanem általában a magyar társadalom tanultabb osztályáé. Azé az osztályé is, a mely magának egy bizonyos fokú miveltségre, ismeretre szert tett. Lám, milyen más e tekintetben az angol, a holland, és a német társadalom! Ott a tanult ember nem szégyenli templomba járni, énekelni, a házánál családjával együtt imádkozni. Igaz, de neki az a tulajdonság vérében van, olyan a természete. Mig ezzel szemben a magyar ember természete nem rejti magában a mély vallásos érzületnek azokat a csiráit, a melyek őt egy vallásos tulajdonságokkal felruházott néppé formálhatnák.

Vizsgálódásaink fonalán ilyen eredményre jutván, önkint következik, hogy az evangelizáció-

nak azt a formáját kell választanunk, mely a magyar nép természetének inkább megfelel, különben ez a nemes irányu mozgalom is reakciót szül. Azt várni, pl. hogy a házi isten-tiszteletek egyszerre meghonosodjanak, hogy a nép bibliát hordjon magával, hogy lelki eledelét csupán vallásos olvasmányok képezzék, hogy a megigazulás kérdéseivel foglalkozzék: egy kissé túl-merész réménykedés, mely nehezen valósul meg. Hanem igen is elérhetjük azt, hogy szilaj, harcias természetét szelidítsük, a testi fegyverek mellé, mintegy oda lopjuk a lelki fegyvereket is; hogy az iskola által nyújtott, s nagy részben el is feledett, hiányos ismereteit kiegészítsük; a tévelygésekről, babonákról felvilágosítsuk, megmagyarázván azoknak okait; beszéljünk arról a munka-körről, a melyben ő él, melyet ismer, s meglevő ismereteihez kapcsoljuk a haladás vívmányait. A vallásos témák a legkényesebbek. A tisztán vallásos kérdések fejtegetése, hit-igazságok magyarázgatása unalmas, mert nincs róla fogalma; hasonlóan állunk a történelemmel, az egyház multjával; itt is, hogy megértse és okulást szerzzzen magának belőle, némi előismeretekkel kellene birnia a múlttól. Ez pedig hiányzik. Legcélszerűbb volna a vallásos elemnek elbeszélések alakjában való előadása. Legalább azt tapasztaltam, hogy a «Koszoru»-nak történelmi kiadványai egyáltalában nem birnak közkedveltséggel. Ez által magam felett is kritikát mondok, de megteszem, mert a dolog így áll. Ellenben, szívesen hallgatja és olvassa a nép az elbeszélő alakban levő kiadványokat. Még inkább megfelelnek a célnak az újságok, azokban, különösen a fordított dolgok között vannak megkapó, kis beszélyek, rajzok. Föl is említem, pl. a «Téli Újságból» a «tizenegyedik parancsot», a mely leginkább megmondja, hogy milyennek kellene lenni egy ilyen hit-erősítő olvasmánynak. Ebben van élet, igazság, hit, szeretet; van benne tanulság, melyet a ki elolvas, vagy hall, el nem feledi soha.

Én legalább ama pár vallásos estélyen, melyet eddig tartottam, ezt az irányt követtem, és mondhatom, hogy az én, meglehetősen korlátolt elméjü hiveim érdeklődését meg tudtam nyerni. Ám, a viszonyok mindenütt mások, és a földolog az, hogy azokhoz tudjunk alkalmazkodni, hogy a nép értelmi és érzelmi világát megismerjük, és a szerint traktáljuk őket. Az is igaz, hogy minden kezdet nehéz, és egyszerre új generációt teremteni, nem lehet. Szó sincs róla. Elég annyi, ha némely rosz

szokásról leszoktatjuk, az érdeklődést ügyünk iránt felköltjük, a többi megjön magától, csak, természetesen, idő, és türelem kell hozzá.

A mikor majd az a nemzedék áll előttünk, a mely most iskolába jár, annak, ha kezünkbe vesszük a fokozatos vallásos növelést, majd beválnak azok az olvasmányok is, melyeket most nem használhatunk sikerrel. Igaz, hogy a nép veleszületett természetét nem fogja levetközni, de hogy meglátszik az idomítás rajta, azt aligha valaki kétségbe fogja vonni.

Az eszmének tehát csak úgy állunk szolgálatában, ha, a körülményekkel számot vetve, szakadatlan buzgalommal törekszünk feléje; ha lelkesít az a tudat, hogy a mi nyomdokunkban lesz egy nemzedék, a melynek lesz tudása, lesz hite, és a kettő nem áll egymással harcban, hanem ölelkezik egymással, mint két édes testvér. A mit mondani akartunk, foglaljuk össze az Idvezítő szavaiban: «Legyetek tökéletesek, mint a ti menyeyi atyátok tökéletes»

Vajda Ferenc.

«K o n t r a.»

Megfogtalak, eretnek kálvinus, szól a haldokló református paphoz belépő pópista plébánus. Most mutasd meg, hogy velem szemben megnyered-e az utolsó játszmát, mint mindig megnyerted a tarokk-pártit, ha egyszer kimondtad?

Nem értelek, pajtás, felel vidám arccal, szelid hangon a haldokló. Én neked csak annyit mondtam, hogy utolsó perceimben magamhoz kéretelek, s alkalmat adok arra, hogy kívánságod szerint, egy haldokló eretnek ágya mellett, örömet találj az ő végvonaglóiban, s gyönyörködj gyötrelmeiben. Szavamnak állottam, ennyi az egész, a mit tettem; köszönöm, hogy eljöttél: de, magyarázd ki magadat, mert nem értelek, nem tudom, mi összefüggés van e komoly perc, és a tarokk-párti között?

Nó, ha eddig nem tudtad, megmondom, hogy te nem sokat beszéltél, de a mit egyszer kimondtál, az úgy történt, a hogy te mondtad, és ha egyszer kimondtad a tuletroát és pagát ultimot, azt mindig megnyerted; én valahányszor kimondtam, vagy elhallgattam, mindig elvesztettem; lutheránus kollegád soha sem mondtotta ki, de mindig megnyerte. Már akkor föltettem magamban, hogy megfoglak, s ha egyebütt nem, legalább élted utolsó percében legyőzlek; ezért szólítottalak fel ez utolsó pártira; te szavadnak állottál, ide hivattál, s én eljöttem, hogy az utolsó játszma döntsön a győzelem felett.

Elfogadom a kihívást, szól mosolyogva a haldokló. A mint látom, magaddal hoztad a keresztet, az oltári szentséget, a pluvialét, füstölőt, s talán még egyebet is, hogy az ördögöt kifüstöld belőlem, csak a logikádat feledd otthon, s nem jutott eszedbe, hogy ha kikergeted az ördögöt, nem gyönyörködhetsz az én gyötrelmeimben:

ördög nélkül nincs gyötrelmem, s már kezdetben minden számítás nélkül kezded meg a játszmát. Hanem, ez a te dolgod.

E közben belépik a kurátor, kis asztalt tesz a beteg ágya elé, megteríti, kenyeret, bort teszen reá szóval, a rendes szokás szerint elkészíti az úr asztalát. Ennek végeztével, erélyesen felkéri a plébánust, hogy a keresztet, füstölőt, pluvialét, szent eszközöket vigye be a tanuló szobába, hogy senki meg ne lássa, mert nem áll jól arról, hogy a presbiterek, s más egyháztagok, kik utoljára kívánnak papjukkal az urvacsorában részesülni, mindenestől fogva ki nem röpitik az ajtón; azok nélkül, mint mondá, atyafiságos szeretettel fogadják körükben.

Hallod, pajtás, szól a haldokló, ez ultimatum; vagy futsz, vagy repülsz, vagy ha a pártit végig akarod játszani, a szerint kell cselekedned, mint a kurátor kommandíroz, mert a kálvinista, a mit meggyőződésből kimond, azt meg is teszi, ez, azt hiszem, erősebb argumentum, mint a non possumus. Nó, hanem azért ne gyötörd annyira magad, mert ha a cooperatio, vagy communicatio cum haereticis halálos bűn is: de az alól felment a pápai absolutio, te minden oldalról biztosítva vagy, remélem, nem szököl meg az utolsó játszma elől.

A mint a presbiterek, s az egyháztagok közül is többen, nők és férfiak, vegyesen megjelentek, egy gyönyörű egyházi énekkel kezdetét veszi a ceremonia, a pap hiveivel imádkozik, rövid ágendát mond, a presbiterek segédkezésével kiszolgáltatja az urvacsorát, áldást rebeg hiveire, s újból fölhangzik az ének, szívből, lélekből, hittel, reménységgel. Még be sem végződött az ének, a haldokló fejét csöndesen lehajtotta, egyet sóhajtott, s a lélek megvált a törékeny testtől, a jelenlevők a halottat letakarták, egy «isten nyugtassa meg»-et mondanak, s megkezdik az inventárium felvételét.

Győztél, heretikus, itt is győztél; e szavakkal borult a plébánus kedves barátjára, s szeméből könnycseppek gördültek alá. Győztél, és a te győzelmed mindnyájunk közös győzelme. Pihenj csöndesen, kötelesség-tudó, hív szolgája voltál az úrnak; az enyészetnek nincsen hatalma feletted; viruló élet követi nyomdokaidat; isten veled, hajthatatlan jellemű, erős akaratú, világos fejű, tiszta lelkű, jó barát, kiben az álnokságnak még árnyéka sem találatott; isten veled!

Ez a kép jelent meg lelki szemeim előtt nem csak a jelenben folyó egyházpolitikai, hanem mindazon állami és társadalmi forrongások, átalakulások közepette, melyek oly lázas izgatottságban tartják a mi korunkat; abban mintegy sejteni vélem egyfelől a reform. papok állásfoglalását az új helyzettel szemben, s azon kriteriumokat, melyek biztosítékot nyújtanak számukra a sikeres működésre; másfelől, az ihletett léleknek azt a magasztosultságát, mely az értelem megvilágosításában, az igazság határtalan szeretetében, és az akarat ingadozást nem ismerő erejében megnyilatkozik. A protestántizmus elvei szilárdan gyökereznek az evangéliumban, onnan táplálkoznak: de, azért nem állítjuk, hogy annak törzse, koronája, levelei, gyümölcsei egy és ugyan az a gyökerekkel, annál kevésbé, hogy maga a megtermékenyítő talaj, sőt elismerjük, hogy valamiképpen a nemes szőlő-

tőke nem csak a talajból veszi táplálékát, hanem az őt környező légkörből is, és valamint a nemes fűrtők megérlelésére múlhatatlanul szükséges a napnak jótékony melege és világossága: úgy a protestánsizmus is nem egyedül és kizárólag az evangyéliomból táplálkozik, hanem az uralkodó korszellemből is választ ki és dolgozik föl elemeket, és a tudomány világossága nélkülözhetetlen tényező tovább fejlődésében. Tapasztalati tény ez, ezredektörténete teszen tanúságot mellette. Ezredék óta foglalkozik az emberi elme azon problema megfejtésével, hogy magyarázatát adja a világnak, embernek és társadalomnak, s életszabályokat állítson fel, melyek határai között szabadon mozoghasson. E célja felé különböző úton haladt, különböző eszközöket használt, különböző eredményeket ért el, s a szerint, mint vergődései hullámvázba hozták egyik, vagy másik századot, kifejlődött azon kornak szelleme.

A mai kor szelleme, akár tagadjuk, akár elismerjük, akár akarjuk, akár ellene szegülünk, határozottan követeli a társadalom újjá alkotását, még pedig a természet-tudomány, a pozitív ismeret alapján. A mi napjainkban az elme eljutott arra a bizonyosságra, hogy amaz ezredék óta lebegő problémákat sem a theologia, sem a metafizika módszereivel megoldani, nem lehet; az ősidők óta taposott utak célhoz nem vezetnek, minden fáradság, erő-feszítés hasztalan idővesztegetés, csak ideig-óráig tartó eredményeket ígérnek, melyek, mint a füst, és pára, szétfoszlanak, ha az emberek kiábrándulnak; már pedig a társadalomnak szüksége van biztos oktatóra, és vezérré.

A vezérek, képzettségük tartalma és minősége, intenciójuk szerint nagyon különbözők. Vannak, kik teljesen felfogva, megértve korukat, mint a korszellem élő megnyilatkozásai, annak megért nemes gyümölcseit, drága gyöngyszemeit hozzák forgalomba, azokkal gazdagítják kortársaikat, azokból rakják le a jelenben a jövő fundamentumát. De, nincs fogyatkozás oly vezérekben sem, kik, mint Minerva egy kalapács-ütésre, légio számra ugranak elő, hol a mellőzött nagyzás, sértett ámbició, bigeő önzés, rajta vesztett fufang, s isten tudja, mi mindenféle társadalmi, s politikai cafrang érvényesülési törekvésében kudarcot vall. Természetes, hogy ezeknek, és csupán csak ezeknek van szükségük bombasztikus jel-szavakra, olyan ibis, redibis, nunquam per bella peribis-féle programra.

A napokban ilyen is látott napvilágot Magyarországon. Az ultramontán vezérek zászlót bontottak; megalapították a haza, a vallás, a keresztyénség, a kath. egyház védelmére a politikai nép-pártot, progrpmjukat formulázták, kinyomatták, mindenkinek értésére adták, hogy kezdődik a nagy küzdelem, tuletroá, pagát ultima, volat, macs. A protestánsizmus elfogadja a kihívást, s most már rajta a sor, hogy mindezekre együttesen kontrát mondjon, és ha kimondotta, azt meg is nyerje, mert ellenkező esetben létjoga van veszélyeztetve. Teljes önértéssel fogadhatja a kihívást, s mondhat kontrát, mert már maga ez az elnevezés, «politikai nép-párt» ultramontán állásponton, fából vaskarika, lehetlenség. Ultramontán elvek szerint, a hatalom, tekintély letéteményese a hierárkhia; mellette, jobban mondva,

alatta a nép pondus iners, melynek sem önálló véleménye, sem akarata, sem cselekvési szabadsága, sem vallása, sem lelkiismerete nem lehet azon kívül, mi a hierárkhia csatornáján bele ömlik; mint a szénégető mondja: én azt hiszem, a mit a pap, és a pap azt, a mit én. A szegény népnek a hierárkhia nem hagyott meg egyebet, mint a vak engedelmességet, és a szolgaságot. Csakugyan megbomlott logika hitetheti el, hogy ily auspiciumok mellett a népnek, mint politikai pártnak, öntudatos, őszinte, aktív szerepet engedjenek, s nem akarják, mint vak eszközt felhasználni saját céljaikra. Ha nép-pártról lehet szó, ez csakis protestáns állásponton lehetséges, mert a protestánsizmus egyik fundamentalis alapelve a népfőnség, mit az apostol így fejez ki: «Szent nép, királyi papság vagytok.» És jellemző, hogy ezt éppen az az apostol mondotta, kire az ultramontánizmus, mint kösziklára építette fel a maga tudományát, és mégis úgy fél tőle, mint az ördög a tömjéntől, az arra támaszkodó protestánsizmust a belzebub munkájának tekinti. Igazodjék el ezen a logikán az, a ki tud, de én nem értem.

Az azonban világos, és kétségbe vonhatatlan tény, hogy alapjában véve, a protestánsizmus külső megjelenésében egy öntudatos, célját biztosan ismerő, jól szervezett, kipróbált néppárt; demokratikus szervezetének keretén belől, a pap az ő hallgatóival, a kegyelmes úr az ő titkárával, irnokával, inasával, kocsisával egyenlő jogon, minden tartózkodás nélkül együttesen munkálhatja isten országának építését, és a hol nem az határoz, hogy ki, milyen magas polcon áll a társadalomban, milyen ruhát visel, mennyi pénze, hatalma van, hanem az, hogy ki milyen lelkesedést, buzgóságot, lelkiismeretességet tanúsít az ügy szolgálatában. Éppen azért, mert ez így van, a protestánsizmusnak a maga felekezeti speciális egyházi szervezetén kívül eső politikai nép-pártra szüksége nincs, s megelégszik azzal, ha az egyház, mint vallás-erkölcsi és jogi testület a népfőnség iránti lelkesedést és érdekeltséget, a nagy apostol szellemében, az egyetemes papság eszméjének nivójára emelheti, s annak oly tartalmat adhat, mely Jézus személyében nyilatkozott meg. Ettől a szellemtől várja és reméli a szociális betegségek gyógyítását; ez egészen más fajta nép-párt, és program, mint a mit a napokban Budapestten poklamáltak.

Önmagában mond ellent az ultramontán vezérek azon kijelentése is, hogy a társadalomnak keresztyén jellegét akarják megóvni. Érthetetlen pedig azért, mert dacára annak, hogy szerintök, nolle velle egyedül csak a róm. kath. egyház a keresztyén vallás kifejezője, és a keresztyén társadalom megtettesítője, a más felekezetek jogainak és szabadságának tiszteletben tartását ígérnek. Ez, kérem, vagy szándékos ámitás, vagy a róm. kath. egyházból való kilépés, tertium non datur. Ha az első eset áll, akkor hagyjanak nekünk békét, mert úgy sem hiszünk el, s nem megyünk be a hálóba; ha pedig az utolsó áll, akkor jöjjenek hozzánk, s mi őszinte, tárt karokkal fogadjuk, s velünk egyesülve, a nép érdekében nyílt sakkal harcolhatnak. Erre, azonban, nem számíthatunk, mert a mi jó tanító mesterünk, a történelem, azt beszéli, hogy a nép-szabadság és jól-lét legyőzhetetlen ellensége: az ultramontánizmus, abszolútizmus, és militarizmus egy

felbonthatatlan triumvirátust alkotnak, s abból a biztos erősségből egyik sem lépik ki a nép-párt érdekében, hanem csak szétverésére. Jól meg kell érteni azt is, hogy ultramontán dogmatikusok és jogászok tanítása szerint, a klérus és a laikusok közötti különbség isteni jogon alapszik, míg a protestánsok népfőnségi elve az isteni joggal ellenkezik, s azért tarthatatlan; és ne feledjük azt sem, hogy valamiképpen a pogányság, erkölcsi legmagasabb fokán, a stoicizmust szülte, egy nemét a kevély, és meddő erénynek, mely csak urat és rabszolgát ismert: úgy az ultramontánizmus világuralmi szenvedélyében megtagadja azt a vallást, mely isten előtt minden embert egyenlővé tett, s ha mégis népjogru, egyenlőségrül szabadságról, testvériségről beszél, abban semmi őszinteség nincsen; a politikai nép-párttal nem üdvös alkotásokra céloz, hanem felforgatásra, hogy uralmát biztosítsa, s ország-világ kürtölje a protestáns népfőnség tarthatatlanságát, s forradalmi tendenciáját. A protestánsok ily álcázott törekvésekkel szemben, csak határozott «K o n t á v a l» felelhetnek.

Horváth István,
bűrkösi evang. reform. pap.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1895. febr. 18.

Elnökölt: főtiszt. püspök, Szász Domokos, aa. Jelen voltak: Dr. Kolozsvári Sándor, elnök-helyettes, dr. Vályi Gábor, Domokos Antal, igazg.-tanácsosok, Parádi Kálmán, tanügyi előadó, Deák József, pénztáros, Márkus János, titkár, Majsay János, helyettes-számvevő, és Kádár János, segéd-titkár.

Az ülés megnyitása után, először is a földmivelési ügyi magyar királyi miniszter úr azon leirata olvastatott föl, melyben a nagy-sármási telepés-községben szervezendő körlelkézségre vonatkozó fölterjesztésünkre azt válaszolja, hogy miután a telepítés még befejezve nincsen, részletes ajánlatunkra nem reflektálhat, hanem ez iránti elhatározását a telepítés befejezése utánra tartva fenn: most egyelőre az ideiglenes beszolgáltatás rendezésére kér intézkedést. Igazg.-Tanácsunk a miniszter úr eme rendelkezését kielégítőnek nem találván, az összes iratokat át-tétetni határozta főtiszt. püspök atyánkfiahoz oly irányu határozat kieszközlése végett, mely szerint a körlelkézség már is elodázhatatlanná vált szervezésének munkálatai haladéktalanul megkezdessenek, mert a templom és paplak fölépítésénél szükséges ellenőrzés gyakorlása, s másfelől is a nagy számú telepések lelki gondozása a körlelkészi állás sürgős betöltését követelik.

Szász-Mátéi egyházközségünk azon kérése, hogy az egyházkerületi közpénztárral szemben fennálló 60 frt. tartozása központi kezelés alatt álló regalé-tőkéjéből kifizettessék, s a tőke fenmaradó részének kamataiból az így elköltött összeg restituáltassék: teljesíthetőnek találtatott.

Miklóssy József, páncélcsehi felfüggesztett lelkész aa. központi járandóságainak kifizetése, az illető lelkész kérésére, elrendeltetett, s illetékes esperes aa. fölhivatott a páncélcsehi egyházközség és lelkésze között fennálló fizetés-kiszolgáltatási differenciáknak, szabályszerű leszámolás folytán leendő tisztáztatására.

Papp Károly, szécsi lakos aa. mint a nevezett fiók-egyházközség egyetlen református lakója azon kéréssel fordul Igazgató-Tanácsunkhoz, hogy a szécsi, most már dezolálnak nevezhető egyházközség vétessék ki az ilosvai körlelkézség kötelékéből, s csatoltassék a perecseni anyaegyházhoz, hová régebben is tartozott, s mely anyaegyházhoz sokkal közelebb is fekszik. E kérdést az érdekelt egyházközségek és az egyházmegyei közgyűlés is pártolták, miért is a kérelmezett átszatolás, a főt. egyházkerületi közgyűlés jóváhagyásától föltételezetten, megengedettetett.

Az egyetemes konvent még az 1893. évben 50 frt segélyt utalt volt ki Gáspár Lajos akkori visai lelkész aanak, ki azonban a segélyösszeg kézhez vétele előtt elhalt. Igazgató-Tanácsunk, az egyház és illetékes esperes kérése alapján, a segélyösszeget később Gáspár János visai segédlelkésznek adta volt ki nevezettnek ama szolgálatait jutalmazandó, melyeket még atyja betegsége alatt s közvetlenül halála után is, majdnem dijtalanul végzett. Ezen intézkedés jóváhagyását az 1894. évi konventtől kérte is volt Ig.-Tanácsunk, de a konvent, azon elvi határozatra támaszkodva, hogy segédlelkésznek segély nem adatik, az 50 frt visszatérítését követelte. Ezen 50 frt segély-összeg visszatérítése tehát az államsegélyi alapból elhatározatott, mert magától a visai, csekély javadalommal bíró lelkésztől ezen elévezett, s különben is megérdemelt segélyt visszakövetelni, méltányosan nem lehetett.

Madarasi József, helybeli háztulajdonos részére, kit a szigorló-bizottság kölcsönkérésével elutasított volt, Igazgató-Tanácsunk az ujabban kitüntetett biztosíték elfogadása mellett, 300 forint rövid lejáratu kölcsönt szavazott meg.

Magyar Nemegyei egyházközségünk szabálytalanul végrehajtott kepeváltási ügye tárgyalatván, annak eredményében t. Köblös István, lelkész aa. a szabálytalan-ság elkövetéséért komolyan megintetett s az ügy teljes rendezésére nt. Muzsnay Károly, esperes és ngs. Fejérvári Károly, egyházmegyei főgondnok aai kérettek föl.

Tárgyalatott, továbbá, maros-vásárhelyi egyházközségünk 1895 évi költségelőirányzata, mely azonban megerősíthető, formai hibák s főhatóságilag jóvá nem hagyott új kiadási tételek fölvétele miatt, nem volt, hanem kiegészítésre az egyházközségnek oly megjegyzéssel adatott vissza, hogy ujabbi költségvetésének elkészültéig kiadásait a mult évi költségvetés engedte korlátok között fedezheti.

Görgényi egyházmegyének közgyűlésének egy külön kántori tanfolyam szervezése iránti indítványa, a nagyenyedi Bethlen-kollegium arra vonatkozó, s indokainál fogva hatóságunk által is elfogadott azon véleménye kapcsán fog az egyházkerületi közgyűlés elé terjesztetni, mely szerint a kivánt kántori tanfolyam felállítása annál kevésbé volna indokolt, minthogy a magasabb képzettséget nyújtó tanító-képezdekben a kántori teendők el-sajátítására mindig alkalom fog adatni.

Ezek után az ülés, a tárgysorozat teljes kimerítésével, bezárattott.

r. s.

TÁRCA.

A selyei ev. ref. egyház multjából.

Az adalékok elkallódása, vagy hiánya miatt ismertetésem nem lehet olyan kimerítő, a milyennek óhajtanám, de a meglevőkből tiszta képet nyújtani, megkísértem.

Mikor terjedt el ebben a községben a reformált vallás, nem tudhatni. Annyi tény, hogy a XVII-ik században a kicsiny református gyülekezettel szemben állott a még kisebb róm. katolikus gyülekezet. Oh, bizony kicsiny volt akkor a mi egyházunk, mert összevissza 150—160 lelket számlálhatott. Kicsínysége miatt rendes papságot nem állíthatván be, mint filia, a berekereszturi anyaegyházhoz csatoltatott. De mivel s nagy távolság miatt a gyámoltalan öregek s betegek nem hallhatták istennek beszédét és nem élhettek az urvacsorájával, azért melegen élt egyházunk minden tagjának szívében az a szent vágyódás, hogy ha mindjárt áldozatok árán is, anyaegyházzá alakulván, rendes papságot létesítsen. Vágyuk beteljesedését egy igen szomorú eset sietteté. Ugyanis, az 1642-ik évben országszerte dult pestisben egyházunk tagjai közül is mintegy 85-en haltak meg, a kik istentisztelet nélkül temetettek el. Ilyen sulyos körülmények között, a már felényire leolvadt gyülekezet, 1643-ban az akkori ref. püspökhöz Geleji Katona Istvánhoz egy alázatos kérelmet nyújtott be, melyben arra kéri, hogy engedje meg nekik, hogy a berekereszturi anyaegyházról elszakadván, önálló anyaegyházzá alakuljanak. A püspök ajánlatára a generális szent synodus Marosvásárhelyt 1649. június 16-án hozott végzésében teljesítette a selyeiek kívánását, a kik ennek a végzésnek alapján elszakadtak Berekereszturtól, melynek kárpótlás fejében 40 mftot fizettek s a főkonzistorium instrukciója szerint anyaegyházzá alakultak. Az új anyaegyház nevezetesebb alapítói, mint a generális synodus levelének indorszációja mutatja ezek voltak: Kacsó András nemes, Erdős Jakab nemes, Balogh Máté darabant, Pálfi Miklós darabant, Domokos Boldizsár darabant. 1649. október 15-én a gyülekezet tagjai egymás között megegyezvén, templom és papiház építéséhez fogtak. A templomot az út mellett, a róm. kath. templom szomszédságában, a papi házat Geréb Józsefné jobbágytelke és Szász Márton házastelke között építették fel. Ki volt a gyülekezet első papja? Mennyi fizetése volt? Nem tudhatni; mert a »proventus Pastoris Matriából kiíratott levél«-nek nyoma veszett. Sajnos, hogy egyházunknak száz évi (1650—1751) történetéből annyi irott emlék sem maradt fenn, a mennyiből magunknak csak némi fogalmat is alkothatnánk. Csúpan amaz áldozatkészségnek, mely egyházunkat életre hívta, s fenntartja ma is, találkoznak tiszteletre méltó jeleivel, a mennyiben a nemes Kacsó-familia s László István egy-egy darab földet ajándékoztak egyházunknak. Az egyház maga pedig Balogh Zsuzsánnától vásárolt egy jószágot. A hagyomány fentartotta, hogy a Siklódról Selyébe költözött Lakatos Mátyásnak a fia, Lakatos Márton is papja volt egyházunknak. Mikor foglalta el hivatalát s meddig folytatta, nem lehet tudni.

Egyházunk állapotáról 1752-től kezdve vannak bővebb adataink.

1752—1773 ápriliséig Zalányi István állott a gyülekezet élén. Paposkodásának mindjárt az elején, 1753.

január 26-án az egyház ingó és ingatlan javairól leltárt készített. Erre az a körülmény indította, hogy 1731 április 27-ike óta, mikor is a marosszéki szent párciális legátusai az egyház javait összeirták, abba a jegyzékbe »sok maku-lák és confusiok estenek«. Ez okból az a jegyzék »a becsületes Megye Tagjai előtt középső Kacsó László Uram. Curatorságában, Tiszteletes Zalányi István ezen Eccla fungens. Praedikátora által renováltatott a becsületes Ecclávalegyütt.«

A szerint a renováltatott leltár szerint az egyház klenodiumai a következők voltak: a katedrán három sing kék posztó; egy aranyozott ezüst pohár; két óntángyér; egy keresztelő pohár; egy impressum; két abrosz, egyik len, másik gyapott; két gyolcs ruha, egyik zöld, másik vörös selyemmel kivarrva; egy recés kender abrosz; az éneklő széken egy veres kendő; egy kis kender abrosz, meg egy kis paraszt gyolcs ruha; egy vörös selyem ruha; egy bors himes abrosz; egy kék selyem ruha.

Ósi szántóföldjei, rétjei és gyümölcsfái: a felső határban a nagy irányban egy darab kaszáló; kölesföld. oldalán egy kis szántó; Tekerősvölgyben egy darab szántó; Földehida egy darab szántó s annak barázdájában egy piros almafa; ugyanannak a földnek a végében egy kis kaszáló; az alsó határban Szőlősd megett, a patak között egy kis kaszáló; Kotyorban egy darab szántó; Egreshátján egy darab szántó; Egrespatakon egy darab kaszáló s abban egy almafa; Egrespatak martján egy szántó s annak végében egy darabocská föld; Tölgyesen az út mellett egy barát-almafa; Kovácsvágásában egy piros körtefa, ugyanezen föld végében Kovács János szántójában egy piros almafa; az alsó határban egy cseresznye.

Belsősege az egyháznak a prokiális fundus s a régi templomhely.

Az egyháznak ezenkívül tizenhét darab zálogos földje volt, melyeket, úgy látszik, nagyobb részint a papok használtak.

Pénztökeje 41 mft volt, hat dénárra kiadva, zálogos földekre pedig kiadott több mint 50 mftot.

Azok közül az okmányok közül, melyek az egyház multjára világot vetnének és a melyek közül kettőnek csak foszlányai vannak meg ma, következők irattak össze. Végzés arról az időről, mikor még egyházunk Bere-Kereszturhoz tartozott; az egyház alázatos istánciája 1643-ból; a generális synodusnak Marosvásárhelyt 1649 június 16-án hozott határozata; két szerződés a berekereszturi anyaegyházról való elszakadásról; egy az egyház tagjainak egymás között való megegyezéséről szóló levél 1649 október 15-éről; a főkonzistorium instrukciója; papi díjlevél; László István által ajándékozott birtokról való levél 1667 február 20-áról; a megye törvényes végzéséről való levél 1672 október 2-áról; Balogh Zsuzsánnától vásárolt jószágról való szerződés; ugyan-csak a Balogh-jószágról való divisionale s azt a divisionalist kikerítő levél, vagy relátoria; a nemes Kacsó-familia ajándékozott birtokról való levél; Kápolna-tanoároktól való konradikcio; Balogh Pál és Benedek genealogiája; relátoria a Szakadát megett fekvő földri.

Ezek valának egyházunk ingó és ingatlan javai. és okmányai 1753 előtt.

Az egyház javára tett kegyes adakozások; melyek a fenti leltárban benne foglaltatnak, a következők: Váradi

munk sajnálni, és a mely semmi tekintettel nem viseltetik sem püspökünk személye, mint az egyházkerület ez idő szerinti reprezentánsa iránt, sem az Igazg.-Tanács, mint egyházkerületünk kormányzó hatósága iránt. Hogy lapunkat orcátlansággal szídalmazza, és azzal rágalmazza el, hogy a püspöknek «szócsöve»: ezek még a legkisebbek azok közül a vádak közül, a melyekkel mindenkit illet, a ki éppen útjába kerül. Ismételjük, hogy e polemikába vegyülni, nem akarunk, dacára annak, hogy mint állítólagos «szócső»-nek volna hozzá jogunk; tán kötelességünk is volna. Lemondunk mindezekről. Olyan emberekkel szemben, kik a mások jó-akarátát, nemesebb intencióit, meggyőződését kétségbe vonják, és csak magukat tartják a csálhatatlan igazság birtokosainak: ott az argumentációnak immár semmi helye sincs, és egyetlen orvosság, rá bizni az időre, mely itél az igazak és hamisak fölött.

== **Egy kicsikét korán örvendeztünk.** Lapunk utóbbi számában megemlékeztünk arról a nyomtatványról, mely a szilágy-szolnoki egyházmegyéből küldetett szét, melyet Magyarosi István, zilahi lelkészársunk irt, és e renden kívül nagy, szétszort és nehezen adminisztrálható egyházmegyének apróbb egyházmegyékre való felosztását javasolja. Nó hát, az egyházmegye tanácsa folyó hó 20-án tartott ülésében tárgyalás alá vette a javaslatot, és ritka egyetértéssel az egyházmegyének jelenlegi állásában épségben tartását mondta ki, és ilyen értelemben fog előterjesztést tenni az egyházmegyei közgyűléshez. Ez eddig helyén való dolog. Dehogyan van eszünkbe, hogy kifogásoljuk az egyházmegyei tanács jogát, hogy meggyőződése szerint határozzon, véleményezzen, és készítse elő a jövődőt. Azon sem botránkozunk meg, hogy a vének ragaszkodnak a régihez. Mi öregek, nehezen vagyunk kimozdíthatók a megszokott formák közül. Azt is tudjuk, hogy a nagy egyházmegyéknek apróbbakra való felosztását nem lehet könnyedén csak úgy felfujni. Sok körültekintés, és higgadt megfontolás kell ahhoz; és rögtönözni, egyáltalában nem lehet; tán, nem is volna kívánatos. De az mégis kellemetlenül érint, hogy az egyházmegyei tanács ifjabb és legifjabb tagjai közül nem találkozott avagy csak egy-kettő, ki az eszme, az ügy, és kétségen kívül majdan gyümölcsöző cél érdekében, legalább a zászló becsületéért, nem akart láncsát törni, és egy sugaracsát dobni arra a magvacskára, mely mégis csak ki fog kelni; mégis csak kalászt fog hozni. Mert hiában, furcsa dolgok azok az eszmék! Mint a fűvet májusban kalapáccsal sem lehet a rögök alatt tartani: úgy az eszméket sem lehet eltemetni egyházmegyei tanácsi határozatokkal. A mi meggyőződésünk szerint, az volna ugyan jó, ha ez a dolog minél hamarabb megtörténhetnék; de imminens veszedelmet abban nem látunk, ha

lassan érik; ha későbbre marad. Hát, maradjon, Bizonyosak vagyunk benne, hogy így haladva is, mikor a reformáció ezer éves jubileumát megülik az akkori egyházmegyei tanácsok, tehát 2517-ben, ez a dolog mégis meglesz. Ha az emberek nem akarják, akarni fogja az idő, a szükség: ezek pedig az embereknél is hatalmasabbak és erősebbek.

== **Hozzánt intézett szives kérdésre,** örömet közöljük, tájékoztatás végett, hogy a márc. 16-án kezdődő egyházkerületi közgyűlés alkalmával, mint minden ilyen alkalmakkor, a netalán addig befejezett házassági váló-perek felülvizsgálása tekintetéből, házassági főtörvényszéki ülések is fognak tartatni. Ez önkint következik az igazság-szolgáltatás gyorsasága, és folytonossága elvéből, és ha ilyen alkalom nem kínálkoznék, teremteni kellett volna eddig. Most már, természetesen szükségtelenné vált, miután ez esztendőn túl, hála istennek, megváltozik a világ folyása.

== **A csikmegyei körlelkészség** csikszeredai egyházában ngs. Baktsi Gáspár és mélt. Weér György, gondnok, 1000—1000 koronás alapítványt tettek, oly czélból, hogy ebben a városban, a református egyház tekintélyének kiemelése végett és a református eszmék erejének megmutatására, templom építtessék. Az egyháztanács ez ügyben országos segély-gyűjtést határozta el.

== **Szép gondolat.** Özv. Hegyi Mihályné vallásos lelkének főlemelő példáját adta, holott a debreceni presbiteriumnak bejelentette, hogy a gálya-rabságot szenvedett prot. papok, és tanítók emlékére, saját költségén emlékoszlopot emeltet, és a terveket már el is készíttette Gerenday, budapesti jeles kőfaragó által. Az emlékoszlop ünnepélyesen szeptemberben fog lelepleztetni. Az egyik igen szép és jellegzetes terv. Tetején az időt ábrázoló szárnyas gömb van, egyik oldalán szalaggal átfont koszorú, a halhatatlanság szimbólumával. Lentebb egy gálya látható, alatta nyitott biblia, mint a hit jelképe, belé e szavak vésetnek. Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam. Az oszlop alsó részének egyik oldalán a gályarabok nevei olvashatók, a kiszabadító holland tengernagy, Ruyter Adorján, és az oszlop-emelő, özv. Hegyi Mihályné nevével együtt.

== **Hálás köszönet.** Egyházközségemet id. Papp József szociális birtokos igen szép újévi ajándékkal lepte meg, midőn az újév első napján 100 frt (200 korona) alapítványt tett, az egyház pénztárába készpénzben lefizetve, a papi fizetés emelésére oly fel-tétellel, hogy ez összeg, mint id. Papp József és b. e. felesége Lázár Rózália alapítványa kezeltessék. Ugyanakkor ifj. Csizsér József is hasonló czélból 5 frt (10 korona) alapítványt tett. Szép példái a keresztyéni jócselekedeteknek; a keresztyéni élő hitnek. Vajha, a szép példa magával ragadná a hívő lelkeket! Fogadják a nemes adakozók e helyen is úgy a magam, mint egyházam hálás köszönetét. Szúcságon, 1895. febr. 24. Székely Sándor, ev. ref. lelkész.

HIVATALOS RÉSZ.

717—1895.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erdélyi evang. ref. kollegium m. t. Előljárá-ságának, és valamennyi erdélyi evang. ref. iskolaszék tisz. Lelkés-Elnökének.

Tájékoztatásul, eshetőleg további szives eljárásra közöljük a közoktatásügyi magyar királyi miniszterium 62,880—1894. szám alatt kelt intézvényét, a mint következik.

«A vezetésem alatt álló magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszterium még az 1893-ik évben pályázatot hirdetett egy olyan könyv megírására, a mely a mozgással járó játékokat ismertesse, s egyúttal a játékok begyakorlásához a tanítók számára vezér-könyvül szolgáljon.

A pályázat eredményéhez képest, az országos közoktatási tanács javaslata alapján, ezen mű elkészítésével dr. Kiss Áron, és Kun Alajos, budapesti állami tanító-képző intézeti tanárok bizattak meg.

A pályadíjjal jutalmazott mű «Játék-tanító vezér-könyv az elemi népiskolai tanítók számára» cím alatt, mint a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium kiadása, immár nyomtatásban is megjelent, s a magyar királyi egyetemi

nyomda igazgatóságánál (Budapest Vár) megszerezhető. Bolti ára 40 kr. netto ára 30 krajcár.

Kolozsvártt, 1895. febr. hó 24.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

361—1895.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi evang. ref. egyházkerületben, a kolozs-kalotai egyházmegyébe kebelezett kalota-szent-király-zentelki egyházközség papi állomására ezennel pályázat nyitattik.

J a v a d a l o m: Lakás, tágas kerttel, gazdasági épületekkel. Fizetés, stóla-jövedelmen kívül, 1548 korona, 2 fillér, melyből 1442 korona tiszta készpénz, mely az egyházközség által két részletben fizetettik. A lelkész az állami iskolában végzendő vallás tanításért, ez idő szerint, 160 koronával díjaztatik.

Pályázati határidő: folyó év március 20. Folyamodványok nt. Deési Gyula, aához küldendők, Gyulaba.

Kolozsvártt, 1895. febr. 25.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.